

LAUREA

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus Järvenpään luki- ossa

Mäkinen Heidi

Seppänen Eeva-Reetta

2009 Kerava

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Kerava

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus Järvenpään lukiossa

Heidi Mäkinen
Eeva-Reetta Seppänen
Matkailun koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2009

Heidi Mäkinen
Eeva-Reetta Seppänen

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus Järvenpään lukiossa

Vuosi 2009 Sivumäärä 58

Tämä opinnäytetyö tutkii tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista Järvenpään lukiossa. Järvenpään lukio esitti pyynnön työn toteuttamiseksi Laurea-ammattikorkeakoululle. Opinnäytetyön tarkoituksena oli saada selville oppilaiden kokemuksia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta oppilaitoksessa. Tutkimuksen avulla kerättiin tietoa aiheesta, jonka pohjalta Järvenpään lukio laatii lakisääteisen tasa-arvosuunnitelman.

Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisia menetelmiä apuna käyttäen. Tutkimus suoritettiin kartoittavana kyselynä joulukuun alussa Järvenpään lukiolla kaikissa luokissa, joissa oli opetusta kyseisenä ajankohtana. Vastauksia saatiin yhteensä 533 kappaletta, joista tutkimuksessa käytettiin 513 kappaletta. Aineiston purkamisessa ja analysoinnissa apuna käytimme Exceliä.

Kyselyssä kartoitimme tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista opetuksessa, ohjauksessa, arvioinnissa, yleisessä ilmapiirissä ja oppimateriaaleissa. Tutkimme myös seksuaalisen häirinnän, kiusaamisen ja syrjinnän mahdollista ilmenemistä oppilaitoksessa. Vastaukset osoittivat suurimman osan oppilaista olevan melko tyytyväisiä tilanteeseen, mutta parannettavaa löytyi joka osa-alueelta, esimerkiksi tyytymättömyyttä koettiin ainevalinta -ja jatko-opiskeluohjaukseen liittyen. Ensisijaisena kehittämiskohteena voidaan pitää seksuaalisen häirinnän, kiusaamisen ja syrjinnän poistamista.

Oppilaitoksen päätettäväksi jää, miten tutkimustuloksiin reagoidaan ja minkälaisiin jatkotoimenpiteisiin ryhdytään.

Asiasanat: tasa-arvo, yhdenvertaisuus, kysely, määrällinen tutkimus, Järvenpään lukio

Degree Programme in Tourism

Heidi Mäkinen
Eeva-Reetta Seppänen

Equality in Järvenpää Upper Secondary School

Year	2009	Pages	58
------	------	-------	----

The goal of this thesis was to research how equality works in practice in Järvenpää Upper Secondary School. It was an assignment given to Laurea University of Applied Sciences from Järvenpää Upper Secondary School. The purpose was to find out how students experience different aspects of equality in their school. Based on this research Järvenpää Upper Secondary School is going to create a statutory plan of equality.

The survey was put in practise by a quantitative research. The empirical part of the thesis was conducted on every possible morning lesson of 12.12.2008. We received 533 filled forms from which 513 were used. In this thesis the results were analyzed by using Microsoft Excel.

The research covered different aspects of equality, which included teaching, guidance, evaluation, atmosphere and teaching materials. There were also questions concerning possible sexual harassment, bullying and discrimination in the Järvenpää Upper Secondary School. The results showed that most of the students found the situation quite good in their school. Even though students were pretty satisfied, there was something that needed to be improved on every field, for example some of the respondents were unhappy with the guidance of their studies in the school. Primary targets of development are eliminating sexual harassment, bullying and discrimination.

Järvenpää Upper Secondary School can now decide how to react to and use the results of this research.

Key words: equality, discrimination, inquiry, quantitative research, Järvenpää Upper Secondary School

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Opinnäytetyön tausta ja tarve	8
3	Määrällinen tutkimus.....	9
3.1	Otanta ja otos	11
3.2	Lomakkeen suunnittelu ja valmistaminen.....	13
4	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	17
4.1	Internetaineisto	17
4.2	Tyypilliset virheet	17
4.3	Tutkimusetiikka	18
5	Järvenpään lukio.....	20
6	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus.....	22
6.1	Keskeiset lait	24
6.2	Tasa-arvosuunnitelma.....	26
6.3	Koulutuksellisen tasa-arvon historiaa	28
6.4	Tasa-arvon merkitys oppilaitoksissa	29
6.4.1	Opetus, ohjaus ja arviointi	31
6.4.2	Oppilaiden välinen kanssakäyminen	32
6.4.3	Seksuaalinen häirintä.....	32
7	Tasa-arvotyötä kouluissa	34
8	Tulosten purkaminen.....	35
9	Tulosten analysointi.....	36
9.1	Analysoinnin taustaa	36
9.2	Vastaukset.....	36
10	Johtopäätökset.....	48
	Kuviot	53
	Liitteet.....	54
	Liite 1. Kyselylomake	55

1 Johdanto

Suomessa on kaksi lakia takaamassa sen, että ihmisiä kohdellaan samanarvoisesti. Tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki ovat nämä kaksi tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta huolehtivaa lainsäädäntöä. Lait soveltuvat etenkin työelämään, mutta esimerkiksi tasa-arvolaisissa on kohtia, jotka on laadittu nimenomaan kouluja ja opiskelijoita varten. Yhteiskunnassa halutaan varmistaa, että ihmisiä kohdellaan sukupuolesta ja ominaispiirteistä huolimatta samanarvoisesti. Opiskeluelämässä lailla halutaan taata yhtenäiset opiskelijavalinnat, opintosuoritusten arviointi ja koulun kurinpito. Myös yleinen syrjintä pyritään poistamaan lakien avulla kouluista.

Tasa-arvosuunnitelma tuli oppilaitoksille pakolliseksi vuonna 2005, tosin peruskoulujen ei tarvitse kyseistä suunnitelmaa tehdä. Työpaikoilla tasa-arvosuunnitelma on ollut pakollinen kymmenen vuotta kauemmin eli vuodesta 1995 lähtien. Tasa-arvosuunnitelma on hyvä työkalu löytää ne kohdat, joissa on puutteita tasa-arvon toteutumisessa. Tasa-arvosuunnitelma on yksi työväline oppilaitosten ja työpaikkojen tasa-arvotyössä. Tasa-arvosuunnitelman tekoon pitäisi ottaa opiskelijoita mukaan, jotta se olisi esimerkiksi oppilaitoksissa koko koulun yhteinen työkalu tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisessa.

Koulut ovat niitä paikkoja yhteiskunnassa, joissa rakennetaan tulevaisuuden työelämän asenteita ja ajatuksia. Tasa-arvoon kannustava oppilaitos vaikuttaa opiskelijoiden asenteisiin siten, että opiskelijat toimisivat työelämässäänkin tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti. Edelleen työelämässä on havaittu palkkaeroja sukupuolten välillä ja ammattijakaumissa on selkeästi vielä miesten ja naisten valtaamia ammatteja. EU:n komission mukaan Suomessa sukupuolten väliset palkkaerot ovat suurimpia koko Euroopassa (Ylen viittomakieliset uutiset 19.3.2009). Oppilaitoksissa voitaisiin miettiä vaihtoehtoja vaikuttaa näihin sukupuolten mukaan jakautuneisiin ammattivalintoihin. Erilaisia kilpailuja, projekteja ja luentoja on jo järjestetty ympäri Suomea. Näiden kilpailuiden ja tapahtumien avulla on juuri pyritty rikkomaan sitä, miten pojat ja tytöt valitsevat opiskelemaan aineita ja miten he sijoittuvat työelämään. Esimerkiksi fysiikan ja matematiikan opintoihin voitaisiin ottaa mukaan tyttöjen elämää lähellä olevia aiheita, mikä saattaisi innostaa naisia suuntautumaan enemmän näihin aineisiin jatko-opinnoissaan.

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista Järvenpään lukiossa. Tutkimuksessa selvinneitä asioita lukio aikoo käyttää tietopohjana tasa-arvosuunnitelmaa varten. Järvenpään lukio on iso lukio, jossa opiskelee noin 1000 opiskelijaa. Lukio on moderni ja siellä on paljon erilaisia ainevalinta- ja suuntautumisvaihtoehtoja lukiolaisille. Järvenpään lukio henkii jopa hieman korkeakoulumaista ilmapiiriä, esimerkiksi

koulun luokat on jaettu aineiden mukaan tiedekunniksi. Järvenpään lukion oppilailla on monipuoliset ja modernit mahdollisuudet opiskella. Koulu kokee myös tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tärkeiksi asioiksi, ja tämän opinnäytetyön avulla se voi rakentaa toimivan ja ajan tasalla olevan tasa-arvosuunnitelman.

2 Opinnäytetyön tausta ja tarve

Opinnäytetyömme perusta on Järvenpään lukiolta tullut pyyntö Laurea-ammattikorkeakoululle. Olimme tulleen haasteen vastaan ja aloimme työstää sitä alkusyksystä 2008. Suoritimme kyselyn Järvenpään lukion opiskelijoille ja tutkimuksen aiheena oli tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuminen. Tavoitteena työssämme oli siis selvittää, millaisiksi juuri oppilaat kokevat nykyisen tilanteen omassa oppilaitoksessaan. Kyselyn avulla saatujen tietojen pohjalta lukio tekee lakisääteisen tasa-arvosuunnitelmansa. Opinnäytetyömme tavoitteena oli tehdä kartoitus tasa-arvosuunnitelman pohjaksi.

Tasa-arvosuunnitelma on tullut lakisääteiseksi vuonna 2005 kaikille oppilaitoksille toisen asteen kouluista lähtien. Tasa-arvosuunnitelma pitäisi kuitenkin nähdä hyvänä työkaluna koulun tasa-arvotyössä, ei vain lakisääteisenä ja pakollisena tehtävänä toteuttaa. Tasa-arvosuunnitelman toteuttamiseen suositellaan otettavaksi mukaan opiskelijoita, joten se on koko koulun yhteinen projekti. Suunnitelman pohjaksi hankitaan tietoa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden nykytilasta oppilaitoksessa. Tämän opinnäytetyön tehtävä oli kartoittaa kyseistä tietopohjaa Järvenpään lukiossa. Tietopohjan jälkeen lukio saa tietoa siitä, mitkä asiat vaativat kehittämistä. Oppilaitoksista tulee tulevaisuuden työelämän osaajia, joten opiskelijoiden ajatuksiin ja asenteisiin vaikuttamalla pystytään parantamaan myös tulevaisuuden työelämän tasa-arvon toteutumista.

Tässä opinnäytetyössä käsitellään teoriaa määrällisen tutkimuksen tekemisestä sekä tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta niin lakien kuin hieman historiankin pohjalta. Kysely suunniteltiin teoriaan nojaten ja kyselylomakkeeseen laitoimme hieman alle 20 kysymystä, jotka jakautuivat eri teemoihin. Kysely suoritettiin noin 500 lukion oppilaalle joulukuun 2. viikolla, keskiviikkona 10.12.2008 aamupäivän tunneilla. Kyselyyn ei tullut avoimia kysymyksiä johtuen laajasta osallistujamäärästä. Mittarit pyrittiin määrittämään tarkasti, jotta tulokset olisivat luotettavia ja analysointivaihe selkeä. Kyselyn suorittamisen jälkeen tuloksia analysoitiin ja verrattiin käytettyyn teoriaan. Analysointivaiheessa hyödynsimme lukemaamme teoriaa tutkimusetiikasta.

3 Määrällinen tutkimus

Määrällinen tutkimus on menetelmä, joka antaa kuvan mitattavien ominaisuuksien eli muuttujien välisistä suhteista ja eroista. (Vilka 2007, 13.) Tyypillistä tutkimukselle on vastaajien suuri määrä. Suositeltava havaintoyksiköiden vähimmäismäärä on 100, varsinkin jos käytetään tilastollisia menetelmiä. Suurella aineistolla kyetään muodostamaan havaintoja näkökulmasta, joka tekee mahdolliseksi tutkittavan asian selittämisen numeerisesti. Mitä suurempi otos, sitä paremmin toteutunut otos edustaa perusjoukossa keskimääräistä mielipidettä. Määrällisen tutkimuksen tarkoituksena on selittää, kuvata, kartoittaa, vertailla tai ennustaa asioita tai ilmiöitä. (Vilka 2007, 17, 19). Määrällisen tutkimuksen tavoitteena on säännönmukaisuuksien löytäminen aineistosta ja esittää löydettyt säännönmukaisuudet arkipäivän ylittävinä teorioina. Teorian merkitys tutkimusprosessissa näkyy siinä, että tutkimuksessa edetään teoriasta käytäntöön eli tässä tapauksessa kyselyyn. Sen jälkeen palataan teorian analyysiin tulosten ja tulkinnan avulla. (Vilka 2007, 25.)

Objektiivisuus merkitsee lukijan puolueettomuutta. Kun tutkimustulos on tutkijasta riippumaton, on tutkimus objektiivinen. (Vilka 2007, 13.) Tutkimuksen objektiivisuudessa voidaan erottaa kaksi osa-aluetta, tutkimustulokset havaintoina ja tunnuslukuina sekä tulosten tulkinta. Tutkimuksen puolueettomuutta edesauttavat tutkijan ja tutkittavan etäinen suhde sekä tutkijan vähäinen vaikutus kyselyllä saatuihin vastauksiin ja tuloksiin. Tulosten tulkinnassa tulokset asetetaan tutkimuksen ulkopuoliseen viitekehykseen. Tuloksien tulkintaan vaikuttaa se mihin viitekehykseen tutkija ne asettaa. Määrällisessä tutkimuksessa onkin usein tingittävä tulkinnan objektiivisuudesta. (Vilka 2007, 16.)

Muuttuja on usein henkilöä koskeva asia, ominaisuus tai toiminta eli toisin sanoen asia, josta määrällisessä tutkimuksessa halutaan tietoa. Mittari taas on väline, jolla määrällinen tieto saadaan. Mittareita ovat esimerkiksi kysely-, haastattelu- ja havainnointilomake. Määrällisessä tutkimuksessa mitaamista on kaikki, missä tehdään eroja havaintoyksiköiden välille ja määritellään eroja symbolien avulla. (Vilka 2007, 14, 16.)

Määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä on numeerinen tapa tarkastella tietoa. Tutkija saa tutkimustiedon numeroina tai vaihtoehtoisesti laadullinen aineisto määritellään numeeriseen muotoon. Jotta määrällisen tutkimuksen tekeminen on mahdollista, pitää tutkitavat asiat muuttaa rakenteellisesti. Tutkittava asia siis operationalisoidaan ja strukturoidaan. Operationalisointi tarkoittaa teoreettisten asioiden muuttamista tutkittavan arkiymmärrystä vastaavaan muotoon. Strukturointi tarkoittaa tutkittavan asian ja sen ominaisuuksien suunnittelemista ja vakioimista. Strukturoinnissa asiat vakioidaan kysymyksiksi ja vastauksiksi ennalta siten, että kaikki ymmärtävät kysymyksen samalla lailla. Jokaiselle tutkittavalle

asialle annetaan arvo, joka ilmaistaan symboleina (esimerkiksi kirjaimina tai numeroina). Nämä tapahtuvat ennen aineiston keräämistä. (Vilkkä 2007, 14-15.)

Teorialla on suuri merkitys kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Teorian muodostusta ei pidetä toivottavana, vaan korvaamattomana. Teorian perustehtäviä ovat oikotien tarjoaminen kommunikoinnille, ideoiden järjestäminen ja uusien ideoiden luominen, mahdollisen ongelman monimutkaisuuden esille tuominen, selityksien ja ennusteiden luominen sekä erillisten ongelmien yhteenkuuluvuuden osoittaminen. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara, 2005, 132-133.)

Kartoittavan tutkimuksen tavoitteena on uusien näkökulmien etsiminen. Sen avulla voidaan löytää tarkasteltavasta asiasta keskeisiä teemoja ja tyyppittelyjä. (Vilkkä 2007, 20.) Kartoittavassa tutkimuksessa ei aseteta hypoteeseja. Hypoteesi kertoo, mitä tutkija odottaa tuloksista, ja sen muodossa esitetty väite sisältää tutkimusongelmaa koskevan ennakoivan selityksen tai ratkaisun mahdollisesta asioiden välisestä yhteydestä. (Vilkkä 2007, 24.)

Kysely on aineiston keräämisen tapa, jossa kysymysten muoto on vakioitu eli standardoitu. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikilta vastaajilta kysytään samat asiat samassa järjestyksessä samalla tavalla. (Vilkkä 2007, 27.) Vastaja itse lukee kysymyksen ja vastaa. Kyselyä käytetään, kun havaintoyksikkönä on henkilö ja häntä koskevat asiat, mielipiteet jne. Se soveltuu aineiston keräilytavaksi, kun tutkittava joukko on suuri ja hajallaan. Se soveltuu myös hyvin henkilökohtaisten asioiden tutkimiseen, niitä voivat olla esimerkiksi terveys ja seksuaalisuus. Kyselyn ajoitus kannattaa suunnitella hyvin, että vastausprosentti ei jää sen vuoksi alhaiseksi. (Vilkkä 2007, 28.) Tutkijan luovuus ja tutkimusongelma vaikuttavat siihen, millaista tutkimusaineistoa hankitaan ja miten aineiston hankinta toteutetaan. Kaikki informaatio käy määrällisen tutkimuksen aineistoksi, jos se on muutettavissa mitattavaan muotoon ennen tai jälkeen aineiston keräämisen. (Vilkkä 2007, 30-31).

Määrällinen tutkimus edellyttää havaintojen mittaamista käyttäen apuna asenneasteikkoja ja mitta-asteikkoja. Mittaamisen tarkoitus on löytää eroja havaintoyksiköiden eli tässä tapauksessa lukiolaisten välille. Käytämme Likertin asteikkoa, mikä on yksi asenneasteikoista ja erittäin käytetty mielipideväittämässä. Asenneasteikon avulla voidaan mitata henkilön kokemukseen perustuvaa mielipidettä esimerkiksi hänen saamastaan palvelusta. Lisäksi käytetään mitta-asteikkoja, jotka erittelevät muuttujien ilmaisemia asioita. Tällaisia ovat laatuero-, järjestys-, välimatka-, ja suhdelukuasteikko. Likertin asteikon ideana on se, että asteikon keskiväliltä toiseen suuntaan samanmielisyyttä kasvaa ja toiseen suuntaan vähenee. Asteikko voi olla 4-9-portainen, mutta me käytämme neliportaista asteikkoa. Ääripäät ovat helpommin vastattavissa, kun taas keskivaiheilla voi olla vaikea tehdä valintoja. (Vilkkä 2007, 45-46.)

Mitta-asteikko valitaan sen mukaan, mikä on haluttu tarkkuus ja mitattava asia. Mitta-asteikoista sanalliseen mittaamiseen parhaiten soveltuvat laatueroasteikko (nominaaliasteikko) ja järjestysasteikko (ordinaaliasteikko). Laatueroasteikolla esitetään asioiden samanlaisuutta ja erilaisuutta numeraalisesti, mutta sillä ei voi esittää asioiden välistä järjestystä tai sitä, onko jotain enemmän vai vähemmän. Muuttujan jakauman keskilukuna käytetään tyyppilukua eli moodia, mikä saadaan ryhmittelemällä havainnot. Moodi on luokka, jossa havainto useimmin esiintyy tai jota on eniten. Järjestysasteikolla esitetään edellisten lisäksi myös luokkien järjestystä numeraalisesti. Tyypillisesti sillä mitataan juuri asenteita ja mielipiteitä, jotka ovat kokemukseen perustuvia. Tyypillinen keskiluku on mediaani, mikä tarkoittaa havaintojen asettamista suuruusjärjestykseen niin, että keskikohdan molemmin puolin jää yhtä monta havaintoa. Kysely voidaan myös suunnitella niin, että voidaan käyttää molempia mitta-asteikoita. (Vilka 2007, 48-49.)

Syy-seuraus-suhde eli kausalisuus esiintyy tutkittavien ilmiöiden ja asioiden välillä. Selittäminen tarkoittaa luonnon ilmiöiden tai henkilöä koskevien eri asioiden välisen suhteen selkeämmäksi tekemistä lukujen avulla. (Vilka 2007, 23.)

Hypoteesi eli perusteltu väite sisältää tutkimusongelmaa koskevan ennakoivan selityksen tai ratkaisun mahdollisesta asioiden välisistä yhteyksistä. (Vilka 2007, 18.)

Teorialla tarkoitetaan lakeja, jotka tutkittavassa asiassa esiintyvät. Se on ajatuskokonaisuus, joka osoittaa jonkin asian säännönmukaisuuden. Teoreettiset käsitteet ovat muodostuneet järjestelmällisen tutkimustyön tuloksena. Niiden avulla tutkija löytää säännönmukaisuuksia eri asioiden välillä. Ne eivät ole paikka- tai aikasidonnaisia vaan yleisiä. (Vilka 2007, 26.)

Lainalaisuudet ovat aineistossa ilmeneviä säännönmukaisuuksia. Säännönmukaisuudet selittävät, millä tavalla asiat liittyvät toisiinsa ja todistavat, mistä jokin johtuu. Ne selittävät, millä tavalla havaintoyksiköt eroavat eri muuttujien suhteen. Yleinen lainalaisuus esitetään tuloksissa numeerisesti (esimerkiksi jakaumat, keskiarvot ja keskihajonnat). (Vilka 2007, 23.)

3.1 Otanta ja otos

Otantamenetelmä on tapa, jolla havaintoyksiköt valitaan perusjoukosta eli tässä tapauksessa lukion opiskelijoista. Näitä ovat yksinkertainen ja systemaattinen satunnaisotanta, ositettu otanta sekä ryväsotanta. Kun perusjoukon koko on suuri, käytetään tutkimuksessa otantamenetelmiä. Ryväsotanta eli klusteriotanta olisi tässä tapauksessa paras menetelmä, koska sillä säästetään taloudellisia resursseja ja aikaa. Tutkimuskohteena on luonnollinen ryhmä eli koulu-
lukuokka. (Vilka 2007, 55.)

Otos on havaintoyksiköiden joukko, joka on poimittu perusjoukosta jotakin otantamenetelmää käyttäen. Otos edustaa perusjoukkoa mahdollisimman hyvin, eli on ominaisuuksiltaan samanlainen. Otos eli tutkimuksen kohderyhmän eli perusjoukon osa on se, jonka avulla saadaan kokonaiskuva perusjoukosta. Otos on edustava silloin kun se sisältää samassa suhteessa samoja ominaisuuksia kuin perusjoukko vaikka se ei koskaan täysin kuvaakaan sitä. Tulokset pätevät vain tietyllä todennäköisyydellä. Mitä suurempi otos on, sitä vähäisempiä ovat yhden havaintoyksikön antamat puutteelliset tiedot tai vastaamatta jättäminen. Karkeasti voidaankin sanoa, että mitä suurempi otos, sitä luotettavammasta tulokset. Toisaalta voidaan sanoa, että mitä suurempi perusjoukko, sitä suurempi otos. On annettu tiettyjä ohjeita, miten otoskoon riittävyys voidaan laskea ja siitä voidaan antaa viitearvoja. Kun tuloksia tarkastellaan kokonaistason ja kohderyhmä on suppea, tulisi vastauksia saada vähintään sata, kun käytetään tilasto-ohjelmaa. (Vilka 2007, 56-57.)

Omassa tutkimuksessa emme päätyneet käyttämään varsinaisia otantamenetelmiä. Tarkoituksemme oli saada tietoa mahdollisimman kattavasti eri vuosikursseista, molemmista sukupuolista ja monelta oppitunnilta. Päädyimme siten tekemään kyselyn eräällä aamutunnilla jokaisessa luokassa, jossa oli opetusta ja jossa oli sillä hetkellä mahdollista suorittaa kysely. Tärkeää oli tuossa vaiheessa saada mahdollisimman kattava määrä vastauksia. Jos vastauksia olisi tullut tarpeettoman paljon, olisimme joutuneet miettimään jonkin otantamenetelmän käyttöä. Vastauksia tuli kuitenkin tutkimuksemme kannalta sopiva määrä, hieman yli viisisata kappaletta, joten päätimme ottaa kaikki mukaan tutkimukseen.

On tärkeää arvioida tutkimuksen reliabiliteetti, eli tutkimuksen kyky antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tätä tulee tehdä jo tutkimuksen aikana ja sen jälkeen. Tutkimus on luotettava, kun toistetussa mittauksessa saadaan sama tulos riippumatta tutkijasta. Tämä tarkoittaa siis tulosten pysyvyyttä. Tuloksia ei tule yleistää pätevyysalueen eli tehdyn tutkimuksen ulkopuolelle. Jos siis esimerkiksi toteamme jonkin asian olevan hyvin Järvenpään lukiossa, ei se tarkoita että kaikissa Suomen lukioissa kyseinen asia on hyvin. Tutkimustulokset ovat päteviä siis tietyssä ajassa ja paikassa. (Vilka 2007, 149.)

Yhtä tärkeää kuin reliabiliteetti, on validuus eli tutkimuksen kyky mitata sitä, mitä tutkimuksessa on tarkoitus mitata. Tässä testataan sitä, miten hyvin tutkija on saanut teoreettiset käsitteet arkikielelle ja kuinka onnistuneesti hän on kyennyt siirtämään ne mittariin, eli tässä tapauksessa lomakkeeseen. Tutkimuksen aikana on hyvä tarkastella validiutta samalla, kun mietitään mittaria ja operationalisoidaan käsitteitä. Muistiinpanot voivat auttaa tutkijaa myöhemmin, kun hän miettii tekemiään ratkaisuja. Validuus on hyvä silloin, kun tutkija ei ole joutunut käsitteiden tasolla harhaan ja systemaattiset virheet on onnistuttu välttämään. Yhdessä reliabiliteetti ja validuus muodostavat tutkimuksen kokonaisluotettavuuden, joka on hyvä

silloin, kun otos edustaa perusjoukkoa, eikä mittaamisessa ole satunnaisvirheitä. (Vilka 2007, 150-152.)

Kato on tietojen ja havaintojen puuttumista eli kysymyksiin vastaamatta jättämistä. Koska tutkijan on varauduttava katoon eli tietojen puuttumiseen, on esitetty, että haastattelututkimuksissa tulisi varautua vähintään 10-20 prosentin katoon, ja kyselytutkimuksissa jopa suurempaan. Omassa tutkimuksessamme katoa ehkäistään täyttämällä kysely oppitunnilla valvotusti, minkä avulla vastaaminen pyritään varmistamaan. Sen sijaan puutteellisesti täytettyjä lomakkeita ei voi ottaa tutkimukseen mukaan silloin, kun käytetään tilastollisia menetelmiä. Lisäksi ne vaikuttavat toteutuneeseen otokseen. Palautuneiden lomakkeiden määrää verrataan otoskokoon ja tarkastetaan miten lomakkeet on täytetty. Tämän jälkeen voidaan laskea, mikä oli toteutunut otos, eli vastanneiden määrä suhteessa perusjoukkoon. Mutta koska otoksen edustavuutta ei pystytä tarkistamaan kaikkien muuttujien osalta, suositellaan käyttämään myös ulkopuolista tietoa, kuten aiempia samaan aiheeseen liittyviä tutkimuksia. Systemaattiset virheet voivat johtaa tuloksia harhaan ja ne voivat johtua kadosta tai vastaajien kaunistelusta, valehtelusta tai vähättelystä. Tällaiset virheet heikentävät myös reliabiliteettia ja validiteettia. Satunnaisvirheet puolestaan johtuvat esimerkiksi vastaajan muistivirheistä ja ne taas heikentävät tutkimuksen luotettavuutta ja tarkkuutta. (Vilka 2007, 51, 58-59, 60, 153.)

3.2 Lomakkeen suunnittelu ja valmistaminen

Tutkimussuunnitelma tulee tehdä ennen kuin voi mitata mitään, ja se kietoutuu lomakkeen kanssa yhteen tarkoittaen sitä, että lomakkeen tulee mitata sitä, mitä tutkimussuunnitelmasa sanotaan. Onnistuneeseen lomakkeeseen vaikuttavat monet tekijät riippumatta siitä, miten tai missä aineisto kerätään. On tärkeää varmistaa ainakin seuraavat asiat: vastaajan mahdollisuus vastata kyselyyn, kysymysten muotoilu sekä saatesanojen tai -kirjeen tyyli, sisältö ja vaikuttavuus. Omassa tutkimuksessamme keskeiseksi asiaksi nousee kysymysten muoto ja esitystapa. Lomaketta ja sen kysymyksiä ei voi kylliksi tarkistaa ennen sen toteuttamista, sillä siinä vaiheessa kun lomake on vastaajalla, se on myöhäistä. On tärkeä tarkistaa, mitataanko oikeita asioita, puuttuuko jokin kysymys, onko kysymys ymmärrettävissä oikein ja onko yhdessä kysymyksessä kysytty kerrallaan vain yhtä asiaa. (Vilka 2007, 64-65.) Kävimme jo Järvenpään lukiolla oppilaskunnan kokouksessa marraskuun alussa kertomassa tulevasta tutkimuksesta, joten oppilaat olivat tietoisia tulevasta kyselystä. Kertomamme toimi ikään kuin suullisena saatteena. Saatesanojen merkitys lomakkeessa motivaattorina onkin tässä tapauksessa vähäinen, muttei kuitenkaan merkityksetön.

Vastausohjeiden tulee olla selkeät ja yksiselitteiset, niin että vastaajan ei tarvitse miettiä kesken täyttämistä, miten tulisi toimia. Määrällisessä tutkimuksessa kysymystyyppäjä on eri-

laisia, joista olemme päätyneet monivalintakysymyksiin. Aineiston ison koon vuoksi, emme halua käyttää avoimia tai sekamuotoisia kysymyksiä. Monivalintakysymyksissä vastausvaihtoehdot on annettu valmiiksi, jolloin aineiston läpikäynti on helpompaa ja nopeampaa. Vastausvaihtoehdot on operationalisoitu teoriasta ja kysymykset mietitty tarkoin. Kuitenkin vakioidut kysymykset ovat aina kompromissi mittauksen tarkkuuden, systemaattisuusvaatimusten ja arkikielen monimuotoisuuden välillä. Tarkoitus olisi saada vertailukelpoisia vastauksia, että voitaisiin tehdä johtopäätöksiä. (Vilka 2007, 66,67.)

Kysymysten asettelussa tulee miettiä lomakkeen sisällöllistä juonta. Lomakkeen kysymyksistä tulisi rakentaa juonellinen tarina, jonka tarkoituksena on, että tutkija ja vastaaja ymmärtävät tarinan samalla tavalla. Yksittäiset asiakokonaisuudet tulisi ryhmitellä omiksi alueikseen ja edetä yksi alue kerrallaan. Tässä kohtaa pitää miettiä, mitkä kysymykset tulee esittää, että ne kattaisivat tutkimusongelman ja, että kokonaisuus tulisi kattavasti käsiteltyä. Myös kysymysten vastausvaihtoehtojen tulee olla toisensa poissulkevia ja vastaajalle ei saa tulla tunnetta, että hän joutuisi vastaamaan kahteen kohtaan yhdessä kysymyksessä. Eri asia on tietysti kysymykset, joissa erikseen kehoitetaan niin tekemään. Kysymyksessä tulee kysyä ainoastaan yhtä asiaa kerrallaan. Tämä onnistuu niin, että välttää ja-, sekä-, sekä-että- ja taisanoja. (Vilka 2007, 71.)

Määrällisessä tutkimuksessa ihminen on havaintoyksikkönä ongelmallinen. Hänellä on samanaikaisesti useita rooleja. Hän voi olla kuluttaja, opiskelija ja asiantuntija. Lisäksi hän saattaa kuulua johonkin kielelliseen, uskonnolliseen tai poliittiseen yhteisöön. Kaikki nämä asiat vaikuttavat vastaamiseen. Tutkimuksessa kuitenkin oletetaan, että vastaaja vastaa yksiselitteisesti jostakin tutkijan ennakoimasta roolista tai näkökulmasta. (Vilka 2007, 75.)

Joskus on järkevää käyttää valmiita mittareita. Useilla aloilla tutkimusta tehdään poikkialaisesti ja lisäksi tutkimus on kansainvälistä. Valmiin mittarin käyttöä ennen tutkijan tulee selvittää, mihin kysymyksiin mittarilla on haettu vastauksia, ja niitä tulee verrata omaan tutkimusongelmaan. Suoraan ei kuitenkaan kannata mennä mallia ottamaan, sillä tulee muistaa, että esimerkiksi kieli ja sen merkitykset ovat muuttuvia ja tilannekohtaisia. Konkreettiset käsitteet ovat aika - ja paikkasidonnaisia, eivätkä merkitse kaikille samaa. Sanoilla voi olla myös vivahde-eroja. Teoreettiset käsitteet sen sijaan ovat vakiintuneempia, sillä ne ovat tosiseikkojen pohjalta tehtyjä yleistyksiä. Tutkimuksen myötä teoreettiset mallit voivat kuitenkin muuttua ja tarkentua. Esimerkiksi sillä, että kysyisimme sukupuolta ja äidinkieltä avoimilla kysymyksillä, mahdollistimme sen, ettei kukaan kokisi itseään syrjityksi, vaikkei joku tuntisikaan olevansa mies eikä nainen tai puhuisi suomea tai ruotsia äidinkielenään. Tällaisen kysymyksen kohdalla vaihtoehtojen kirjo ei ole niin suuri, että vastausten strukturointi olisi liian työläs. Tällä näkökulmalla sen sijaan asiasta voisi saada uudenlaista tietoa. (Vilka 2007, 76-77.)

Juuri näillä perusteilla päädyimme omassa tutkimuksessamme kysymään avoimella kysymyksellä vastaajan sukupuolta. Lukioikäiset saattavat olla hyvinkin herkkiä kyseisessä asiassa. Avoimella kysymyksellä varmistimme, että jokainen voi vastata haluamallaan tavalla.

Lomakkeen testaus on osa onnistunutta tutkimusprosessia. Tämä tulee tehdä ennen varsinaista aineiston keräämistä. Kommentointi ei riitä testiksi, vaan testaustilanteen tulee olla mahdollisimman samankaltainen kuin oikeassa tutkimuksessakin. (Vilka 2007, 78.) Oman kyselylomakkeemme testasimme kolmella perusjoukkoon kuuluvilla tai vastaavilla henkilöillä. Kolme henkilöä oli meidän tutkimustamme ajatellen sopiva määrä testaamiseen, koska kyseisellä määrällä testajia saa jo selville kyselyn ymmärrettävyyden. Jos esimerkiksi yhdellä on vaikeuksia ymmärtää jokin kysymys, mutta kaksi testajista ymmärtää mitä tarkoitetaan, voimme päätellä, että ikäluokan henkilöistä suurin osa ymmärtää lomakkeen kysymykset. Halusimme saada selville, ovatko kysymykset selkeitä ja ymmärrettäviä lukioikäisille nuorille. Testauksen avulla saimme myös selville, mittaammeko kysymyksillä oikeita asioita.

Testasimme kyselylomakkeen maanantaina 8.12.2008 Helsingin Kuvataidelukion kolmella opiskelijalla. Kuvataidelukiossa oli töissä tuttu opettaja, joka tarjoutui auttamaan testaamisessa. Hän jakoi aamutunnillaan kolmelle opiskelijalle lomakkeet ja pyysi opiskelijoilta myös palautetta kyselylomakkeesta. Testauksen jälkeen maanantai-iltana muokkasimme hieman lomaketta siltä pohjalta, mitä palautetta kuvataidelukion oppilailta saimme. Tekemämme lomake oli testajien mielestä suurimmaksi osaksi ymmärrettävä ja toimiva.

Lomakkeen yhteyteen liitetään saatekirje, joka on noin sivun mittainen tutkimusta valottava teksti. Tämän perusteella vastaaja voi päättää haluaako osallistua tutkimukseen. Vaihtoehtoisesti voidaan käyttää saatesanoja, joka on alle sivun mittainen selonteko tehtävästä tutkimuksesta. Tarkkaa informointia vaativat esimerkiksi tutkimukset, joissa käsitellään vastaajien rotua tai etnistä alkuperää, yhteiskunnallista vakaumusta tai terveydentilaa. Saatesanojen asettelu tulee miettiä tarkkaan, ettei siitä tule johdattelua tai vaikeaa ymmärtää. Saatesanat tai kirje ei saa olla liian lyhyt, ettei vastaaja jää epätietoiseksi siitä, mitä on tarkoitus tutkia. Sanat tulisi kohdistaa vastaajalle, kertoa hänelle kuinka pitkään vastaamisessa menee sekä kertoa henkilösuojan turvaamisesta. Lopuksi tulisi muistaa kiittää vastaamisesta. Tutkimuksen tavoite esitetään usein ympäröivästä, mikä voi kertoa siitä, ettei tutkija tiedä mitä tutkii. Tämä taas ei innosta tutkittavaa vastaamaan, kun hän ei tiedä mistä on kyse. (Vilka 2007, 81,87)

Kysely suoritettiin Järvenpään lukiolla 10.12.2008 kello 9.45 alkavalla tunnilla. Kyselyn suorittamista edeltävänä iltana olimme lukiolla valmistelemassa kyselyn suorittamista. Lukion kontaktihenkilö oli paikalla kyseisenä ajankohtana. Kopioimme lomakkeita kirjekuoriin, jotka

jaettiin opettajien lokeroihin valmiiksi odottamaan aamua. Kysely suoritettiin kaikissa niissä luokissa, joissa opetusta oli kyseisenä aamuna. Pois jäivät ne ryhmät, joiden olisi ollut vaikea täyttää kirjallinen lomake, kuten esimerkiksi liikunnan ryhmät. Kaiken kaikkiaan lomakkeita kopioitiin noin 750 kappaletta, jotta lomakkeita olisi varmasti riittänyt kaikille. Halusimme myös varmistaa, että vastauksia tulisi varmasti tarpeeksi.

4 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

4.1 Internetaineisto

Internetissä olevalla materiaalilla on samanlainen tekijänsuoja kuin painetullakin. Aineistoissa on huomioitava sen sijainti. Esimerkiksi yrityksillä, organisaatioilla ja kunnilla sivustojen julkaiseminen on suunnitelmallista ja johdettua. Vapaasti luettavat tällaiset sivustot ovat verrattavissa julkisiin asiakirjoihin eikä niiden käyttö edellytä tutkimuslupaa. Luvanvaraisten sivustojen käyttö, esimerkiksi intranet, vaativat luvan ylläpitävältä sivustolta tai organisaatiolta. Lupa tutkimuskäyttöön tarvitaan, vaikka tutkijalla olisikin luvallinen pääsy sivustoille esimerkiksi työnsä takia. (Vilka 2007, 97.)

Tiedonhaku kohdistuu erilaisiin tiedonlähteisiin, joita ovat primaarit, sekundaarit ja tertiäarit. Primaarilähteitä ovat yksittäiset teokset, raportit, tutkimukset, opinnäytteet ja artikkelit. Tutkijan tulisi käyttää mahdollisimman paljon juuri näitä tiedonlähteitä. Sekundaarit lähteet ovat julkaisuja, joista löydetään tietoa primäärilähteistä. Näitä ovat indeksit, tiivistelmät ja tietosanakirjat. Tertiäarit ovat lähteitä, joiden avulla saadaan tietoa primaari- ja sekundaarilähteistä. Näitä puolestaan ovat muun muassa kustantajien luettelot, kirjastojen yhteisluettelot ja tiedon ja kirjallisuushaun oppaat. (Hirsjärvi ym. 2005, 83, 84.)

Koska www-lähteiden käyttö lisääntyy, tiedon luotettavuuden arvioinnin olisi oltava yhä enemmän esillä. Perusasioita ovat www-lähteiden kriittinen arviointi sisällön sekä teknisestä näkökulmasta. Mielenpitoista ja propagandasta tulisi erottaa sivut, jotka sisältävät faktatietoa. Sivujen luotettavuutta voidaan arvioida jonkin verran teknisten tunnusmerkkien avulla, joita ovat esimerkiksi tiedon päiväys (löytyy yleensä ylimpänä tai alimpana sivulta), URL-osoite, josta näkyy kuka tiedon on tuottanut sekä tekijän sähköpostiosoite mahdollista yhteydenottoa varten. (Hirsjärvi ym. 2005, 87, 88.)

4.2 Tyypilliset virheet

Kyselytutkimuksen avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto ja voidaan kysyä monia asioita monelta henkilöltä. Kyselytutkimukseen liittyy myös heikkouksia, kuten aineiston pinnallisuus ja teoreettinen vaatimattomuus. Lisäksi ongelmana voidaan nähdä se, että ei ole mahdollista varmistua vastaajien suhtautumisesta tutkimukseen. Myös vastausvaihtoehtojen onnistuminen vastaajien näkökulmasta voi olla epäselvä. Lisäksi ei tiedetä, miten vastaajat ovat selvillä käsitellystä aihealueesta. (Hirsjärvi ym. 2005, 184.)

Määrällisen tutkimuksen tyypillisimpiä virheitä on muun muassa tutkimuksen huolimaton suunnittelu ja lopulta myös huolimaton tekeminen. Jos tutkimusongelma ja tutkimuksen ta-

voite on jäänyt tutkijalle epäselväksi, se voi aiheuttaa virheitä. On hyvä muistaa, ettei yhdellä tutkimuksella voida vastata koko asiaongelmaan vaan asiaongelmasta rajataan se, mitä halutaan mitata. Toinen virheitä aiheuttava tekijä voi olla se, ettei tutkija tunne riittävästi tutkimuskohdettaan. Perusjoukon määrittely, otantamenetelmän valinta ja aineiston keräämisen tapa eivät silloin yleensä ole sopusoinnussa keskenään. Kyselylomakkeen kysymykset on huonosti operationalisoitu, jolloin kysymykset sopivat minkä tahansa kohteen tutkimiseen. Myös tiedon liian vähäinen saanti voi olla virhetekijä. Tällöin mittari on yleensä epäonnistunut. Epäonnistumisen taustalla voi olla vaikeasti vastattavat kysymykset, lomakkeesta puuttuneet tiedot tai vastaajien liian pieni määrä. (Vilka 2007, 100-101.)

4.3 Tutkimusetiikka

Hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa sitä, että tutkimuksen kysymyksen asettelu ja tavoitteet, aineiston kerääminen ja käsittely, tulosten esittäminen sekä aineiston säilytys eivät loukkaa mitään osapuolia. Tutkija on itse vastuussa omista valinnoistaan ja perusteluistaan. Jotta tutkimus noudattaisi hyvää tieteellistä tapaa, tulisi huomioida monia asioita. Varuillaan olo ja eräänlainen herkkyys eettisten kysymysten suhteen ovat paikallaan, kuten myös yleinen huolellisuus, tarkkuus ja rehellisyys. Myös asiantuntijoiden konsultointi voi olla tarpeen, sekä raportointivaiheessa loukkaavien ilmaisujen käyttämisen välttäminen ja raportointi tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti. Yksityisyyttä koskevat normit ovat yhtenäiset lainsäädännön kanssa ja sitovat siten kaikkia tutkijoita. (Vilka 2007, 90-91, 92.)

Tutkimusaineiston anonymisointia edellyttävät lait ovat Henkilötietolaki 1999/523 sekä Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 1999/621. Lailla pyritään säätämään sitä, että henkilötietoja kerätään, käsitellään ja säilytetään asianmukaisella tavalla. Tietosuojalla kunnioitetaan ihmisten yksityisyyttä. (Vilka 2007, 95.)

Lomakeaineiston anonymisointi voidaan tehdä usealla eri tavalla. Tunnistetietoja voidaan säilyttää, muuttaa, poistaa tai muokata. Toiminta on aina tutkimuskohtaista. Otantamenetelmien käyttö kokonaistutkimuksen sijaan on yksi näistä. (Vilka 2007, 95, 96.)

Omassa tutkimuksessa emme käyttäneet luvanvaraisia internetlähteitä ja enemmistö lähteistä koostui kirjoista ja vastaavista julkaisuista. Kyselylomake suunniteltiin huolellisesti ja siihen käytettiin paljon aikaa virheiden ja väärinymmärrysten välttämiseksi. Lomakkeen tuli olla tiivis mutta kattava, minkä takia suunnitteluun meni aikaa. Lomakkeesta tehtiin kohderyhmälle mahdollisimman ymmärrettävä ja selkeä. Vastaajien anonymiteetti pyrittiin säilyttämään loppuun asti, eikä tutkimuksen missään vaiheessa aineistoa käsitellyt muut kuin tutkijat. Ulkopuolista apua saatiin atk-asioissa sekä yleisessä opinnäytetyön ohjauksessa. Tu-

lostien purkamisessa olimme ajatelleet tarvitsevamme apua, mutta päädyimme koodaamaan kaikki vastaukset itse anonyymiteetin säilyttämiseksi.

5 Järvenpään lukio

Järvenpään lukio sijaitsee vuonna 2003 valmistuneessa uudehkossa ja modernissa oppimisympäristössä. Järvenpään lukiossa opiskelee noin 1000 opiskelijaa, ja nuorisolinjan lisäksi lukiolta on myös aikuiskoulutusta. Järvenpään lukio on hyvin nykyaikainen 2. asteen kouluksi. Koulurakennukseen ei pääse edes sisälle ilman ovilukijan kulkulätkää. Lukion keskuksen muodostavat ruokala ja kahvio istumapaikkoineen. Lukio koostuu useasta kerroksesta, ja kaikissa kerroksissa on tietokoneita ja muita välineitä itsenäistä työskentelyä varten. Keskeisellä paikalla on myös kirjasto. Lukion oppiaineet on jaettu ikään kuin tiedekunniksi, joiden opetustilat sijaitsevat aina tiedekunnittain jaetuilla käytävillä. Kaiken kaikkiaan Järvenpään lukiosta henkii nykyaikaisuus ja se on aikaansa edellä oleva oppimisympäristö. (Järvenpään lukion kotisivut, etusivu.)

Lukiossa on laaja opintotarjonta, minkä ansiosta opiskelijat voivat painottaa haluamiaan aineita. Järvenpään lukion opiskelijoille ovet ovat laajasti avoinna, aamu seitsemästä ilta yhdeksään perjantaita lukuun ottamatta, jolloin ovet sulkeutuvat neljältä. Lisäksi koululla on useita harrastusmahdollisuuksia erilaisissa ryhmissä. (Järvenpään lukion kotisivut, etusivu.)

Järvenpään lukion vuosikertomusta 2008 tutkiessa havaitsee sen, että lukio on hyvin ajanhennessä toimiva kansainvälinen lukio, jossa oppilaat pääsevät kokeilemaan ja tekemään hyvin monipuolisia asioita. Vuosikertomuksessakin suurin osa teksteistä on lukiolaisten itse kirjoittamia. Opiskelijoita otetaan selvästi mukaan koulun toimintaan. Vuosikertomusta selatessa ei aina edes muista lukevansa lukion vuosikertomusta. Järvenpään lukio on esimerkiksi saanut vuonna 2008 vieraakseen valtiovarainministeri Jyrki Kataisen, joka oli puhumassa lukiolla Suomen talouden näkymistä. Kyseinen luento voisi hyvin tapahtua myös korkeakoulussa. Järvenpään lukiossa oppilaat pystyvät lukemaan esimerkiksi tiedeopintoja todella syventävässä muodossa. Järvenpään lukio on mukana muiden Keski-Uudenmaan lukioiden kanssa tiedeopintoja kehittävässä projektissa, ja Järvenpään lukion oppilaita oli mukana tiedeleirikoulussa Cernissä Sveitsissä. Oppilaat pääsevät mukaan todella mielenkiintoisiin ja kehittäviin projekteihin kansainvälisessä ympäristössä. Järvenpään lukio toimii myös matemaattisten aineiden opettajien liiton fysiikkakilpailun yhden osion pitopaikkana. Toisaalta espanjankielen opiskelijat pääsivät meksikolaisen taiteilijan näyttelyyn Suomessa tapaamaan kyseistä taitelijaa. Järvenpään lukion opettajia oli myös vuosikertomuksen mukaan käynyt Kiinassa ystävyyskoulussa vierailulla. Järvenpään lukiossa oppilailta tuntuu olevan hyvin monipuolisia mahdollisuuksia opiskeluun ja he pääsevät kokeilemaan oppimiaan asioita ihan käytännössä. Esimerkiksi vaelluskurssilaiset olivat vaeltaneet ja yöpyneet Nuuksiossa, extreme-urheilukurssin oppilaat taas pääsivät Kymijokeen melomaan. (Järvenpään lukion vuosijulkaisu 2007-2008, 9-12,14, 21,29-30.)

Järvenpään lukiossa useat oppilaat venyttävät nykyään opintojaan laajentuneen syventävien kurssien valikoiman takia. Oppilaat haluavat ottaa paljon kursseja, mikä lisää opintojen venymistä vähintään kolmeen ja puoleen vuoteen. Järvenpään lukiossa on hyvin suosittua musiikinopiskelu. Lukiossa on oma musiikkilinja, ja nyt Järvenpään lukio on vakavissaan miettinyt hakevansa erityistä musiikinopetuksen asemaa. Aseman ansiosta musiikkiin keskittyneiden oppilaiden muu opetus kevenisi siten, että hekin voisivat valmistua kohtalaisen ajallaan ainekeskittymisestä huolimatta. (Järvenpään lukion vuosijulkaisu 2007-2008, 2.)

6 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus

Tasa-arvon miellettiin pitkään ajavan nimenomaan naisten asiaa, olevan naiskeskeistä ja naisserityisyyttä korostavaa. Tätä ajattelutapaa ei kuitenkaan täysin enää käytetä, koska ihan feministiliikkeistä lähtien naiset nähdään yksilöinä, joiden valinnat ja asemat vaihtelevat paljon. Ei voida puhua aina vain naiskeskeisestä näkökulmasta. Naiset saattavat käyttää hyvinkin paljon valtaa, jopa toisiin naisiin nähden. Kuitenkin sukupuolten välistä eroa löytyy vielä, ja tasa-arvoa käytetään usein etenkin poliittisissa keskusteluissa hyväksi. Tasa-arvo - etenkin työelämässä - nähdään kuitenkin nykyään niin naisten kuin miestenkin yhtäläiseksi mahdollisuudeksi toimia tavoitteellisesti työelämässä. (Lehto & Sutela 1999, 7-8.)

Tasa-arvoon työelämässä on varmasti vaikuttanut se, että naisten osuus palkkatyövoimasta on lisääntynyt merkittävästi viime vuosikymmenien aikana. Naisten työsuhteissa tosin näkyy usein määräaikaisuus ja toisaalta naisten alhaisemmat palkat. Naisten korkeampi koulutustaso on pienentänyt tätä palkkaeroa, mutta edelleen sen arvioidaan olevan noin 80 prosenttia miesten palkkatasoa alhaisempaa. Naiset myös pitävät suurimman osan mahdollisista perhevapaista, mikä katkaisee nuorten naisten työputken, kun taas miehet yleensä jatkavat sen ajan töissä edeten. (Ylen viittomakieliset uutiset 19.3.2009; Lehto & Sutela 1999, 10-13.)

Naisten ja miesten ammattirakenteita on tutkittu noin 20 vuoden ajalta. Tutkimuksissa on havaittu, että teollisuudessa työskentely on vähentynyt; naisten työstä teollisuustyöskentelyä on enää 8 prosenttia ja saman verran naisia työskentelee myös maatalouteen liittyvillä aloilla. Naisten ja miesten palkkatyöstä kaupallinen ala, toimistotyö ja tekninen työ ovat lisääntyneet. Suomessa julkinen sektori työllistää melko paljon ihmisiä, noin 46 prosenttia palkansaa- jista. (Lehto & Sutela 1999, 13-15). Suomessa, kuten muissakin Pohjoismaissa, ammatit ovat melko selkeästi eriytyneet sukupuolten mukaan. Osa ennen miehiseksi aloiksi mielletyistä on nykyään naisten valloittamia, kuten lääketieteellinen ala tai esimerkiksi lakimiehenä toimiminen. Suomessa naiset uskaltavat mennä rohkeammin sellaisille aloille töihin, mitkä ovat ennen mielletty miesten aloiksi kuin miehet vastaaviin ammatteihin, joiden on katsottu kuuluvan naisten aloihin. (Lehto & Sutela 1999, 16.)

Suomessa kouluttaudutaan nykyään paljon. Molempien sukupuolten koulutustaso on noussut, mutta naisten osuus vielä enemmän kuin miesten. Korkeanasteen tutkintojen osuus on noussussa molemmilla sukupuolilla. Koulutustason nousuun vaikuttaa kuitenkin myös työttömyys, koska yleensä ei-koulutetut henkilöt ovat helpommin työttömiä kuin korkeammin koulutetut. (Lehto & Sutela 1999, 18-19.)

Vuonna 1997 tehdyn kyselyn mukaan miehet olivat havainneet enemmän syrjintää kohdistuen heidän nuoriin ikiinsä, poliittisiin mielipiteisiinsä sekä toimintoihinsa ay-liikkeessä. Naiset taas

vastaavasti olivat havainneet syrjinnän kohdistuneen heidän sukupuoleensa, perheellisyyteen, suosikkijärjestelmiin tai työolosuhteisiin. Työelämän tutkimuksessa oli havaittu, että syrjintää koetaan enemmän isoissa organisaatioissa kuin pienissä. Rotuun, kansallisuuteen ja ihonväriin kohdistuvaa syrjintää oli taas havaittu eniten yksityisellä sektorilla, valtiolla työskentelevät olivat havainneet tätä syrjintää vähän. (Lehto & Sutela 1999, 88-90.)

Samassa vuonna 1997 tehdyssä kyselyssä selvitettiin työntekijöiden kokema syrjintää erilaisissa työhön liittyvissä tilanteissa. Näitä tilanteita olivat työhönotto, palkkaus, etenemismahdollisuudet, koulutukseen pääsy, tiedonsaanti sekä työtovereiden ja esimiesten asenteet. Naisista 32 prosenttia ja miehistä 25 prosenttia oli kokenut syrjintää ainakin yhdessä näistä tilanteista. Palkkaukseen ja työhönottoon liittyvissä tilanteissa sekä miehet että naiset olivat tottuneet syrjintään. Tiedonsaannissa koettiin kaikista eniten syrjintää molemmissa sukupuolissa. Esimiesten ja työtovereiden asenteissa 16 prosenttia naisista ja 10 prosenttia miehistä oli kokenut eriarvoisuutta. Tutkimuksessa oli selvitetty myös sitä, olivatko naistyöntekijät kokeneet syrjintää sukupuolestaan johtuen. Vastaukset riippuivat kysymystenasettelusta. (Lehto & Sutela 1999, 92-94.)

Työssä viihtymiseen vaikuttaa työntekijöiden mielestä todella paljon työpaikan ilmapiiri. Myönteinen ja kannustava ilmapiiri vaikuttaa paljon siihen, miten työssä viihdytään. Työpaikan ilmapiiri vaikuttaa enemmän pienissä yhteisöissä ja niillä työpaikoilla, joilla koettiin vähemmän kiirettä. Työpaikan ilmapiirin vaikutus määrittyi myös paljon työalan mukaan. Esimerkiksi terveydenhoitoala, hotelli- ja ravintola-alalla sekä palvelutyössä toimiville työpaikan ilmapiirillä oli suuri merkitys. (Lehto & Sutela 1999, 102.)

Suomen lainsäädännössä on laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta, kyseisen lain seitsemäs pykälä kieltää syrjinnän sukupuolen mukaan. Syrjintä voidaan jakaa välilliseen ja välittömään syrjintään. Välitön syrjintä tarkoittaa sitä, että henkilöä kohdellaan tietyssä tilanteessa selkeästi epäsuotuisammin kuin vastaavassa tilanteessa kohdeltaisiin jotain toista henkilöä. Esimerkkinä voisi olla se, että jokin työpaikka rajaa ilmoituksessaan hakevansa vain Suomen kansalaisia. Välillinen syrjintä puolestaan on sitä, että henkilö joutuu epäedulliseen tai eri asemaan sukupuolensa perusteella tai henkilö joutuu eri asemaan verrattuna muihin henkilöihin vanhemmuuden tai perhehuoltovelvollisuuden perusteella. (Finlex-lainsäädäntö, laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta; Ahtela, Bruun, Koskinen, Nummijärvi & Saloheimo, 2006, 34-35.)

Suomessa toimii tasa-arvovaltuutettu, joka valvoo lakien ja säädösten noudattamista työpaikoilla ja oppilaitoksissa. Tasa-arvovaltuutetulta kysytään myös neuvoja ja ohjeita erilaisiin tilanteisiin, joiden epäillään olevan lain vastaisia. Esimerkiksi vuonna 2007 koulujen tasa-arvotyötä pohjustettiin keskustelulla Opetushallituksen edustajien ja tasa-arvovaltuutetun

välillä, keskustelussa suoritettiin tasa-arvosuunnittelua. Kaikista vuonna 2007 vireille tulleista asioista 0,5 prosenttia koski oppilaitoksia ja useimmiten nämä esille tulleet asiat koskivat opiskelijavalintoja. Jyväskylän yliopiston erään tiedekunnan opiskelijavalinnoista tehtiin kysely tasa-arvovaltuutetulle, samoin Oulun yliopiston valintatilanteen haastattelusta. Myös erään Kansanopiston valintatilanne herätti epäilyjä tasa-arvon toteutumisesta ja lukioista vuonna 2007 esiin nousi Helsingin Urheilulukion tyttöjen puuttuva jalkapallovalmennus, sillä lukiossa pelkkiä poikia valmennettiin jalkapallossa. Nämä tilanteet tasa-arvovaltuutettu otti käsitte-lyyn vuonna 2007. (Tasa-arvovaltuutetun vuosijulkaisu 2007, 33-35, 37, 42.)

6.1 Keskeiset lait

Ensimmäinen tasa-arvolaki tuli Suomessa voimaan vasta vuonna 1986. Suomessa tasa-arvolaki on siis nuori. Suomen lainsäädännön pohjana ovat yleensä olleet kansainväliset säädökset, ja etenkin EU:n direktiivit vaikuttavat nykyään Suomessa. Syrjintään ja tasa-arvoon liittyvissä asioissa kansainvälisyys pitää ottaa huomioon. Yleensä syrjintä tapahtuu työelämässä, joten suuri osa sitä koskevaa lainsäädäntöä on tehty nimenomaan työelämää ajatellen. Jopa sellaisissa laeissa, jotka on tehty muuhunkin elämään kuin työhön, on kohtia, jotka soveltuvat vain työelämän tilanteisiin. Koulutukseen on myös laadittu omaa lainsäädäntöä sekä useat yleislait soveltuvat myös oppilaitoksiin. Syrjintää koskevassa lainsäädännössä sukupuoli on ainoa kohta, johon on laadittu oma laki. Olemassa oleva tasa-arvolaki, joka käy läpi nimenomaan naisten ja miesten välisiä suhteita, koskee lähinnä työelämää sekä sitä vastaavia tilanteita, eikä niinkään yksityiselämää. Laissa on kuitenkin pykälä myös oppilaitoksia varten, kuten 5 § ja 6b §. Yhdenvertaisuuslaki taas puolestaan soveltuu hyvin, kun käsitellään etnisin perustein tapahtuvaa syrjintää. (Finlex-lainsäädäntö, laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta; Ahtela ym. 2006, 15-17.)

Tasa-arvolaki keskittyy suojelemaan miehiä ja naisia. Kumpaakaan sukupuolta ei saisi syrjiä; laki ei koske vain naisia, vaikka toisaalta sen tarkoituksena on antaa naisille yhdenvertaiset mahdollisuudet esimerkiksi työelämässä. Tasa-arvolaki koskee Suomessa työelämän lisäksi myös koulutusta, elinkeinoelämää sekä muuta toimintaa yhteiskunnassa. Lain 8. pykälän b-kohdassa on asetus siitä, että syrjintä on kielletty oppilaitoksissa. Lisäksi laissa kielletään sukupuolinen häirintä ja siihen rinnastettava toiminta. Tasa-arvo-laissa on myös kohtia, joiden tavoite on edistää tasa-arvoa. Tasa-arvoa tulisi lain mukaan edistää niin työnantajien kuin esimerkiksi oppilaitostenkin. Tasa-arvoa tulisi edistää aktiivisesti, ja tasa-arvosuunnitelma on työväline tähän aktiiviseen toimintaan. Tasa-arvon toteutumista valvotaan Suomessa. Lakia valvoo kaksi toimielintä: tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvolautakunta. Tasa-arvo-laissa on pykälä häirinnästä, tosin laki käsittelee asiaa lähinnä työpaikan näkökulmasta. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus-kirjassa (Ahtela ym. 2006) oli kerrottu esimerkki tutkimuksesta työpaikoilla. Vuonna 2004 tehdyn tutkimuksen mukaan lähes 18 prosenttia naispuolisista työntekijöistä oli

kokenut seksuaalista häirintää työpaikallaan. (Finlex-lainsäädäntö, laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta; Ahtela ym. 2006, 164-165).

Kaiken kaikkiaan jo tasa-arvolaisissa todetaan, että seksuaalinen häirintä, ja häirintä ylipääntään, pilaa työilmapiiriä ja häirintä voi todella vahingoittaa sen kohteeksi joutunutta henkilöä. Henkilölle voi tulla terveydellisiä haittoja häirinnästä. Häirintä luetaan yhdeksi syrjinnän muodoksi. (Ahtela ym. 2006, 24-27, 165-166.)

Tasa-arvolain rinnalla toimii yhdenvertaisuuslaki. Kyseisen lain tarkoituksena on kattaa muut syrjintäperusteet kuin sukupuoliperusteiset. Etenkin etnisiin syrjintäperusteisiin keskitytään tässä laissa. Laissa kielletään rodusta tai etnisyydestä johtuva syrjintä sekä näistä johtuva kaikenalainen häirintä. Syrjintää koskeva asetus on sovellettavissa etenkin työelämässä, mutta myös vastaavissa toiminnoissa. Yhdenvertaisuuslaki soveltuu moneen eriarvoisuuteen, mutta laajimmin laki soveltuu syrjintään etnisin perustein. Yhdenvertaisuuslaissa on kieltojen lisäksi edistävään toimintaan tähtääviä kohtia. Esimerkiksi vammaisten asemaa pyritään laissa edistämään, kyseinen kohta löytyy lain viidennestä pykälästä. Suomessa yhdenvertaisuuslakia valvotaan työpaikoilla omien työsuojeluviranomaisten kautta, mutta valtakunnasta löytyy myös syrjintälautakunta. (Finlex-lainsäädäntö, yhdenvertaisuuslaki; Ahtela ym. 2006, 27-30.)

Syrjintään niin työelämässä kuin muutenkin pätee samaan aikaan yleensä useampi laki. Tapauskohtaisesti syrjinnästä saattaa olla mainintaa juuri tasa-arvo- tai yhdenvertaisuuslaissa sekä esimerkiksi lukiota koskevassa lainsäädännössä. (Finlex-lainsäädäntö, laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta; Ahtela ym. 2006, 178.)

Tasa-arvolain syrjinnästä puhutaan yleensä työelämään liittyvissä tilanteissa. Syrjintäkielto pätee kuitenkin myös lain mukaan oppilaitoksiin ja niiden toimintaan. Oppilaitos joutuu syrjintätilanteessa hyvittämään syrjintäkokemukset syrjinnän kohteelle, ihan niin kuin työelämässä työnantajat. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus-kirjassa (Ahtela ym. 2006) otetaan esille aikaisempia selvityksiä oppilaitosten tasa-arvon tilanteesta. Kirjassa ilmenee se, että tasa-arvotilanne on parantunut koko ajan oppilaitoksissa. Kuitenkin peruskouluissa ja lukioissa pojat kokevat epäoikeudenmukaista kohtelua tyttöjä enemmän. Lukiota korkeammassa koulutuksessa taas naiset ovat kokeneet syrjintää useammin kuin miehet. Suomessa kaiken kaikkiaan naiset ovat miehiä koulutetumpia, ja koulutuksen todetaankin olevan niitä harvoja elämän osa-alueita, missä naisilla on miehiä parempi asema. (Ahtela ym. 2006, 188-189.)

Koulutukseen liittyvää syrjintää on määritelty myös yhdenvertaisuuslain 2. pykälässä. Yhdenvertaisuuslaki on Suomessa vielä uudempi laki kuin miesten ja naisten välinen tasa-arvolaki. Yhdenvertaisuuslaki tuli voimaan vuonna 2004. Tasa-arvolain yhdenvertaisuutta käsittelevää pykälää sovelletaan kaikilla koulutusasteilla ja siihen kuuluu nimenomaan opiskelijavalinnat,

opintosuoritusten arviointi ja koulun kurinpito. Kaiken kaikkiaan pykälän mukaan missään koulun toiminnassa ei saa tapahtua syrjintää. Laissa ei puututa ihmisten yksityiselämään. Kyseinen pykälä löytyy laista miesten ja naisten välisestä tasa-arosta, pykälästä 8b. Tasa-arvolaisissa olevia pykäläiä oppilaitoksiin liittyen sekä yleistä syrjinnän kieltoa sovelletaan kouluissa. Lain mukaan ketään oppilasta ei saa asettaa esimerkiksi opintosuorituksissa, opetuksessa tai koulun yleisessä toiminnassa eriarvoiseen asemaan sukupuolen perusteella. Myös tasa-arvo- tai yhdenvertaisuuslakia rikkonut koulu voi joutua maksamaan syrjitylle korvauksia. Esimerkiksi yhdenvertaisuuslain pykäläiä rikkonut taho voi joutua enimmillään hyvittämään jopa 15 000 euroa loukatulle, hyvitys mainitaan lain yhdeksännessä pykälässä. Kaikenlainen häirintä oppilaitoksissa on kielletty laissa. Oppilaitoksen vastuu häirintätilanteissa alkaa kuitenkin vasta, kun toiminta on saatettu koulun tietoisuuteen. (Finlex-lainsäädäntö, laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta ja yhdenvertaisuuslaki; Ahtela ym. 2006, 206-210.)

Oppilaitoksissa tulee toteuttaa tasa-arvoa naisten ja miesten välillä kaikessa koulun toiminnassa. Koulutuksessa ei saa myöskään nostaa esiin tasa-arvon vastaisia näkemyksiä vaan kaiken toiminnan tulee tukea tasa-arvon toteutumista. Tasa-arvoa tukevaa toimintaa pitäisi olla myös opinto-ohjauksessa ja jatkosuunnitelmien teossa, eli oppilaita ei saisi ohjata vain kaavamaisesti sellaiselle uralle, jonka ajatellaan sopivan kyseiselle sukupuolelle. Tasa-arvon toteutumiseksi oppilaitokset joutuvat laatimaan kolmen vuoden välein tasa-arvosuunnitelman. (Ahtela ym. 2006, 210-211.)

6.2 Tasa-arvosuunnitelma

Työelämässä työnantajilla on ollut jo vuodesta 1995 lähtien velvollisuus seurata ja suunnitella tasa-arvon toteutumista työyhteisössä. Työelämässä tasa-arvosuunnitelmia on siis laadittu jo yli kymmenen vuotta. Koulujen velvollisuudeksi suunnitelma tuli vuonna 2005, kun Suomen tasa-arvolakia uudistettiin. Oppilaitosten lakisääteinen tasa-arvosuunnitelma ei koske peruskouluja. Oppilaitosten tekemä tasa-arvosuunnitelma poikkeaa työelämän vastaavasta, sillä työelämässä tasa-arvosuunnitelmat ovat usein keskittyneet poistamaan palkkaeroja työntekijöiden keskuudesta. Koulujen tulisi suunnitella tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista, ja kouluille järkevää on varmasti yhdistää näitä kahta asiaa koskevat kaksi suunnitelmaa yhdeksi. Kaikki toiminta tähtää oppilaiden tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen kohteluun, ja oppilaitosten tasa-arvosuunnitelmat ovat toiminnallisia suunnitelmia. Oppilaitosten tasa-arvosuunnitelman on kuitenkin lähdettävä liikkeelle muustakin kuin pelkistä lakisääteisistä syistä. Se pitäisi nähdä hyvänä työkaluna oppilaitoksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseksi. (Aro ym. 2008, 6-7; Lohikoski, Viitanmaa-Tervonen, Putila & Sassi, 2006-2007, 23.)

Opinnäytetyömme tehtävänä oli suorittaa tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä kysely Järvenpään lukiossa. Suomen Opetushallitus suosittaa, että oppilaat otetaan tasa-arvosuunnitelmaan mukaan. Työelämässä ja - yhteisöissä tutkitaan paljon työilmapiiriä ja tasa-arvon toteutumista. Oppilaitosten olisi vähintään yhtä tärkeä tutkia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista, koska näiden tietojen pohjalta laaditaan tasa-arvosuunnitelma; mitä pitäisi tehdä ja parantaa tasa-arvon saavuttamiseksi. Oppilaitokset hyötyvät tasa-arvon toteutumisesta siten, että oppilaat viihtyvät koulussa paremmin ja ilmapiiri paranee, mutta myös koulun maine tulee parantumaan parempien olosuhteiden myötä. Hyvä maine takaa oppilaitokselle opiskelijoita jatkossakin. (Aro, Immonen-Oikkonen, Jääskeläinen, Nylund & Pyhälähti, 2008, 6-7.)

Tasa-arvosuunnitelma tulisi oppilaitosten laatia vähintään kolmen vuoden välein ja suunnitelma tulisi tarkastaa vuosittain. Laissa määrätään tekemään suunnitelma yhteistyössä oppilaiden ja henkilöstön kanssa. Tasa-arvosuunnitelman pitäisi jatkossa myös sisältää arvio siitä, miten edellisen tasa-arvosuunnitelman toimenpiteet ovat toteutuneet kouluympäristössä. Suunnitelman tulisi nimenomaan esittää kehityksellisiä ideoita oppilaitoksen toiminnan parantamiseksi. Tasa-arvosuunnitelma löytyy laista naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Suunnitelma mainitaan kyseisen lain kuudennessa pykälässä. Tasa-arvosuunnitelman voi laatia osana jotain muuta oppilaitoksen suunnitelmaa ja yhdenvertaisuuslain suunnitelman voi hyvin yhdistää tasa-arvosuunnitelman kanssa toimivaksi kokonaisuudeksi. Tasa-arvolaisissa on määriteltävä ne asiat, jotka oppilaitoksen tasa-arvosuunnitelman tulisi sisältää. Kyseisen lain mukaan oppilaitosten tulee kartoittaa tasa-arvon toteutuminen koulussa sekä kirjata ylös löytyneet ongelmakohtat. Lain mukaan tasa-arvon toteutumisen suhteen pitäisi kouluissa keskittyä opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen ja arviointiin. Seksuaalinen häirintä pitäisi pystyä poistamaan. (Finlex-lainsäädäntö, laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta; Aro ym. 2008, 8-11.)

Tasa-arvosuunnitelman laatiminen lähtee liikkeelle siitä, että oppilaitos päättää ryhtyä tekemään kyseistä suunnitelmaa. Suunnitelman toteutumista varten perustetaan työryhmä, johon pitäisi ottaa oppilaita mukaan, niin että tasa-arvosuunnitelman laatiminen olisi heti alusta alkaen koko koulua yhdistävä projekti. (Lohikoski 2007, Oppilaitosten tasa-arvosuunnitelmat.) Työryhmän perustamisen jälkeen seuraa tietopohjan kerääminen. Tämä vaihe on se, johon meidän opinnäytetyömme keskittyi Järvenpään lukiossa. Suunnitelmassa halutaan nimenomaan selvittää tasa-arvon toteutumista oppilaiden näkökulmasta, ja saada yleistä tietoa oppilaitoksen tilanteesta. Kyselyssä on erittäin tärkeää se, että vastaajan sukupuoli tulee esille, minkä avulla voidaan nähdä se, miten eri sukupuolet näkevät tasa-arvon toteutumisen koulussaan. Erytistä huomiota pitäisi keskittää siihen, esiintyykö koulussa seksuaalista häirintää tai syrjintää sukupuolen mukaan. Näitä asioita pitäisi kyselyn tuoda esille. Kyselystä selvinneiden tulosten perusteella valitaan ne epäkohdat, jotka vaativat toimenpiteitä. Tässä

vaiheessa oppilaitosten pitäisi pyrkiä ottamaan henkilökunnan lisäksi myös oppilaita mukaan työryhmään. Toimenpiteiden valinnan jälkeen pyritään samaan tuloksiin, että tasa-arvon tilanne paranee koulussa. Tärkeää on myös valita oikeat kriteerit, joilla toimenpiteiden onnistumista arvioidaan. Tasa-arvosuunnitelma hyväksytetään koulun johdolla, ja siitä pitäisi tiedottaa avoimesti niin oppilaille kuin henkilökunnalle jo alkuvaiheessa, kun suunnitelmaa päätetään alkaa tekemään. Tasa-arvosuunnitelmassa laadittuja toimenpiteitä ja niiden toteutumista pitäisi seurata aktiivisesti, ja tasa-arvotyöryhmän tulisi raportoida myös oppilaita siitä, miten toimenpiteet ovat toteutuneet. (Aro ym. 2008, 13-23.)

6.3 Koulutuksellisen tasa-arvon historiaa

Tasa-arvo ja sen saavuttaminen on ollut jo pitkään, monien vuosikymmenien ajan, yksi keskeisistä tavoitteista kaikilla elämän osa-alueilla. Näin on myös koulutuksessa. Kuitenkin tasa-arvon määrittely ja sen saavuttaminen tuntuvat hieman hankalilta tavoitteilta saavuttaa. Tasa-arvon kehittymisen vaiheista on varmasti olemassa useita teorioita. Yhden analyysin on suorittanut vuonna 1968 Coleman (Coleman Söderlingin mukaan 1979, 47). Coleman on luokitellut tasa-arvon kehittymisen koulutuksessa erilaisiin vaiheisiin. Ensimmäinen vaihe on esi-industrialistinen vaihe, jolloin lapsia koulutettiin perheyhteisössä ja kaiken kaikkiaan perhe oli kaiken perusta. Tämän vaiheen jälkeen seurasi teollinen vallankumous, joka mullisti niin koulutuksen kuin tasa-arvonkin yhteiskunnassa. Koulutuksen vaatimus kasvoi ja peruskoulutus laajeni yhteiskunnassa, tosin lähinnä syntyi useita rinnakkaisluokkia. Korkeampi koulutus oli edelleen hyvätuloisen yläluokan etuoikeus. (Söderling 1979, 47.)

Näiden vaiheiden jälkeen Colemanin teoriassa seurasi vaihe, jossa tasa-arvo käsitettiin mahdollisuuksien tasa-arvoksi. (Coleman Söderlingin mukaan 1979, 48) Koulumaailmassa tähän aikaan pidettiin lapsen omana vikana, jos lapsi teki virheitä eikä menestynyt koulussa. Tällä järjestelmällä pyrittiin kyllä omanlaiseensa tasa-arvoon, haluttiin taata tasa-arvoinen koulutus riippumatta lasten sosiaalisista taustoista. Loppuvaiheessa alettiin puhua enemmän koulutuksellisista tavoitteista, joita pidettiin suurempana ongelmana kuin tasa-arvon toteutumista. (Söderling 1979, 48.)

Toinen koulutuksen tasa-arvoa tutkinut henkilö oli Husén, jonka käsitys tasa-arvosta koulutuksessa koostui kolmesta osiosta. (Husén Söderlingin mukaan 1979, 48-59.) Konservatiivinen käsitys oli valloilla teollistuneissa maissa toiseen maailmansotaan asti. Tämän käsityksen mukaan kaikkien oppilaiden, lasten, tuli pärjätä niillä lahjoilla ja kyvyillä, jotka he olivat synty-mässä saaneet. Tässä käsityksessä saattoi jopa vallita ajatus, että lapsen edellytykset pärjätä riippuivat kastista, luokasta, johon hän oli sattunut syntymään. Liberaalisessa ajattelutavassa haluttiin päästä eroon lapsen syntyperän aiheuttamien olosuhteiden vaikutuksesta. Liberalis-tisessa ajattelussa haluttiin myös köyhien lasten pääsevän eteenpäin, riippuen tietysti lapsen

lahjakkuudesta. Tosin tätä teoriaa kritisoitiin siitä, että syntyperä tulisi kuitenkin vaikuttamaan köyhempien lasten koulutukseen, huolimatta lahjakkuudesta. Köyhistä perheistä tulevat lapset eivät yleensä voineet jatkaa koulunkäyntiä peruskoulutuksen jälkeen. Suomessa tätä liberaalia ajattelutapaa edusti kasvatustieteilijä Uno Cygnaeus. Hänen tavoitteenaan oli luoda Suomeen sellainen koulu, jonka opetuksen ja tietomäärän olisi kuuluva jokaiselle kansalaiselle pohjakoulutukseksi. Pohjakoulutus olisi siis kaikille samanlainen ja hyvä, ja siitä jokainen lapsi voisi sitten jatkaa opintoja kykynsä mukaan. (Söderling 1979, 48-59.)

Kolmas Husénin luoman teorian käsitys koulutuksen tasa-arvosta oli radikaali näkökulma. Käsitteestä käytetään myös nimitystä demokraattinen tasa-arvo. Tämän käsityksen mukaan lopputuloksena olisi tasa-arvo. Pelkkä koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus ei takaisi tasa-arvoa. Demokraattisessa ajattelussa lähdettiin siitä ajatuksesta, että opetuksessa pitäisi oppilaat nähdä yksilöinä, joihin suunnattiin aikaa ja resursseja riippuen yksilön lähtötasosta. Näiden resurssien jakaminen yksilöiden lähtötason mukaan toisi lopulta tasa-arvoa koulutukseen. Kaikki oppilaat pääsisivät opetuksessa samalle tasolle. Koulutuksellisen tasa-arvon tavoitteena on luoda kaikille ihmisille yhdenvertaiset mahdollisuudet yhteiskunnassa. Tästä johtuen demokraattisen tasa-arvon ajattelu tuli Suomen koululaitoksille 1970-luvulla vallitsevaksi ajattelutavaksi. (Söderling 1979, 50-51.)

Vuosikymmeniä sitten todettiin Suomessakin se, että yhtäläiset koulumahdollisuudet lisäävät kaikkien yksilöiden mahdollisuuksia pärjätä yhteiskunnassa. Sama ajatus pätee hyvin edelleenkin. Suomen Opetushallitus on laatinut ohjeita oppilaitosten tasa-arvosuunnitelmaa varten. Kyseisessä ohjeistuksessa mainitaan siitä, että koulutuksen yksi päätavoite on edistää miesten ja naisten välistä tasa-arvoa. Tavoitteella halutaan taata kaikille hyvät mahdollisuudet opintoihin ja siten edistää heidän sopeutumistaan tasa-arvoisesti yhteiskuntaan. (Aro ym. 2008, luvut: keskeiset käsitteet ja lukijalle.)

6.4 Tasa-arvon merkitys oppilaitoksissa

Oppilasarviointi, oppikirjat ja opetusmenetelmät on hyvä arvioida tasa-arvon näkökulmasta. Seksuaalisen häirinnän ja sukupuolen perusteella tapahtuvan häirinnän ilmenemistä ja mahdollista puuttumista on myös tarpeen selvittää. Tasa-arvolaisissa edellytetään, että suunnittelu tapahtuu yhteistyössä opiskelijoiden ja oppilaitoksen edustajien kanssa. Muutamien hajatietojen nojalla näyttää siltä, että opiskelijoita ei ole riittävästi otettu mukaan suunnitteluun. Jotta jakautuminen naisten ja miesten aloihin vähenisi ja tasa-arvo lisääntyisi maassamme, tulisi tyttöjä kannustaa nykyistä enemmän miesvaltaisille aloille ja rohkaista myös poikia naisvaltaisille aloille. Suomessa kun on edelleen hyvin selkeästi jakautumista miesten ja naisten aloille, ja esimerkiksi jatko-opiskelupaikoissa naiset kilpailevat jatkuvasti hyvin arvostanoin naisvaltaisille aloille. Naiset jäävätkin useimmiten haluamansa opiskelupaikan ulko-

puolelle. Naisten ja miesten välistä palkkaeroa on vieläkin havaittavissa työelämässä, vaikka naiset ovat keskimäärin miehiä korkeammin koulutettuja. Palkkaerotkin voisivat tasaantua, jos naiset suuntautuisivat pääosin miesvaltaisiksi mielletyille aloille. Koulutuksen merkitys on naisille tärkeämpi kuin miehille, mistä voidaan todeta, että naisille koulutuksen puute on suurempi riski kuin miehille. Opetuksessa saattaa ilmetä myös piiloasenteita, joita ei edes havaita olevan olemassa. Kuitenkin oppikirjoissa ja opettajien suhtautumisessa oppilaisiin on helposti eroja miesten ja naisten välillä. Matematiikan ja fysiikan opinnoissa tulisi nostaa esille myös tyttöjen elämää lähellä olevia asioita ja aiheita. Näin saataisiin tytöt kiinnostumaan opinnoista, jotka on aiemmin mielletty lähinnä miesten oppiaineiksi. (Lohikoski, Putila, Sassi & Viitanmaa-Tervonen, 2007, 7-9; Aro ym. 2008, 13-29.)

Oppilaitoksissa annetaan lapsille ja nuorille valmiudet toimia yhteiskunnassa, ammatissa ja työelämässä. Opiskelun aikana oppilaitos vaikuttaa eri tavoin opiskelijoidensa asenteisiin, sukupuolirooleihin ja käsityksiin itsestä työelämän toimijana. Kun lapset ja nuoret jo oppilaitoksissa kasvavat aitoon tasa-arvoon, he edellyttävät sitä ja toimivat sen mukaisesti myös työpaikoilla. Oppimisympäristöön laajasti ymmärrettynä kuuluu oppilaitoksen ja opiskelijoiden yhteistoiminta, opetus ja ohjaus, arviointi, opiskelun puitteet, opetussuunnitelma, oppimateriaali, opiskelijoiden yhteistoiminta ja työharjoittelu. (Lohikoski ym. 2007, 7-10; Aro ym. 2008, 31.)

Suomessa yleinen puheenaihe on palkkaerot sukupuolten välillä. Kyseinen aihe ei ole turha, nimittäin EU:n komission mukaan sukupuolten väliset palkkaerot ovat Suomessa suuremmat kuin muissa EU:n maissa. Opiskelijoiden asenteita ja ajatuksia muuttamalla pystytään ehkä vaikuttamaan siihen, että tulevaisuudessa Suomi pääsisi muiden EU-maiden tasolle. (Ylen viittomakieliset uutiset 19.3.2009.)

Tasa-arvoa pitäisi miettiä kouluissa lain mukaan toimintakulttuurissa. Toimintakulttuuri jaetaan kahteen osaan. Viralliseen toimintakulttuuriin kuuluu oppilaitoksen yleiset säännöt, rutiinit ja tavat toimia, opetustilanteet, oppimateriaalit ja opetuksen sisällöt. Toimintakulttuuria on myös epävirallisena kouluissa. Epävirallista toimintakulttuuria on kaikki epämuodollinen toiminta koululla. Siihen kuuluu epäviralliset hierarkiat opettajien ja oppilaiden välillä sekä oppilaiden omat, epäviralliset sosiaaliset toimintatavat ja vuorovaikutussuhteet. Kaikkia koulun toimintoja pitäisi pystyä kehittämään tasa-arvoa edistävään suuntaan. Esimerkiksi poikien kesken vallitsevat ilmapiirit ja toimintatavat koulussa työskentelyyn pitäisi pystyä opetuksen avulla muuttamaan siten, ettei selkeitä sukupuolieroja enää olisi miesten ja naisten välillä. Joissain tapauksissa sukupuolisia eroja on pyritty luomaan siten, että opetuksessa on suhtauduttu neutraalisti niin miehiin kuin naisiin. Tämä ei kuitenkaan ole edistänyt tasa-arvoa, koska sukupuoli-identiteetit ovat olemassa ja niiden muodostumiseen oppilaitokset voivat toiminnallaan vaikuttaa. (Aro ym. 2008, 24-33.)

6.4.1 Opetus, ohjaus ja arviointi

Opettajien stereotyyppinen suhtautuminen oppilaisiin, oppisisältöjen välittämät käsitykset naisista ja miehistä, sekä henkilökunnan antamat roolimallit ovat esimerkkejä mekanismeista, joilla koulu tuottaa eroja sukupuolten välille. Opettajien pitäisi kannustaa oppilaita yksilöinä ja vahvistaa jokaisen oppilaan vahvuuksia. Molempiin sukupuoliin pitäisi suhtautua myönteisellä asenteella, ja opetuksen avulla voisi vähentää sukupuolten välisiä jännitteitä. Opetushallitus järjesti vuosina 1998–2003 oppimistulosten arviointeja. Arvioinneissa selvisi, että useissa kielialueissa (mukaan lukien äidinkieli) havaittiin, että pojat saivat numeroita löysemmin kriteerein. Puolestaan matematiikassa pojilta on vaadittu enemmän osaamista kuin tytöiltä saman arvosanan saavuttamiseksi. Kaiken kaikkiaan arvosanojen antamisessa ja saamisessa on eroja. Myös siinä on eroja, miten esimerkiksi tulkitaan menestyneen naisopiskelijan ja vastaavasti miesopiskelijan tuloksia. Naisissa ajatellaan menestyksen johtuvan ahkeruudesta kun taas miesopiskelijan menestys laitetaan lahjakkuuden piikkiin. Toisaalta juuri esimerkiksi äidinkielen opetuksessa ei miesten taipumuksia oteta ehkä yhtä hyvin huomioon kuin naisten. Yhteenvetona arvosanojen antamisesta ja oppilaisiin suhtautumisesta voisi todeta, että opettajien pitäisi antaa arvosanat tietojen ja taitojen sekä osallistumisen pohjalta, sukupuolella ei pitäisi olla asian kanssa mitään tekemistä. (Alho 2007, 11-14; Aro ym. 2008, 31.)

Oppitunneilla pojat saavat tyttöjä enemmän huomiota opettajilta. Pojat saattavat käyttäytyä häiritsevästi tunneilla, ja heille yleensä sallitaan kyseinen käytös ainakin helpommin kuin tytöille. Toisaalta tytöt ovat menestyneet paremmin yleensä koulussa ja tätä ajatusta ylläpidetään edelleen koululaitoksissa. Oppitunneilla pitäisi luopua näistä ajatusmalleista. Poikia pitäisi ottaa paremmin huomioon opetuksessa siten, että hekin saattaisivat haluta oikeasti opiskella. Toisaalta osa tytöistä saattaa kapinoida ihan samalla tavalla kuin pojatkin. Oppitunneilla ei pitäisi jakaa huomiota vain niiden kesken, jotka ovat häiritsevästi äänessä. Opetusta pitäisi jakaa sukupuolesta riippumatta kaikille. (Lohikoski ym. 2007, 13-14.)

Tytöille ja pojille olisi tärkeää saada tietoa sukupuolelleen ei-tyypillisistä valinnoista. Koulut voisivat opetuksessaan ja ohjauksessaan tuoda esille tällaisia mahdollisuuksia. Myös oppiainevalinnat voivat sulkea mahdollisuuksia, jos kyseisiä valintoja joutuu tekemään liian aikaisin. Oppiainevalinnoilla pystytään murtamaan sukupuolirooleja. Jos tytöt lukisivat koulussa esimerkiksi paljon fysiikkaa ja matematiikkaa, olisi heidän helppo hakeutua kyseisiin aineita käyttäviin jatkokoulutuksiin. Pojille voisi tulevaisuutta koskevissa ohjauksissa esitellä myös esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhoitoalat. Oppilaitosten tasa-arvotyötä painottaa koulujen lisäksi myös työelämä. Kaikkien osapuolten kannalta olisi tärkeää panostaa tasa-arvon toteutumiseen oppilaitoksissa. (Lohikoski ym. 2006–2007, 9, 43.)

Tämän lisäksi oppilaitoksen tulee miettiä opiskelijoiden rekrytointiin vaikuttamista ja sitä, onko sillä mahdollisuuksia edistää epätyypillisiä koulutusvalintoja. Esimerkiksi jatko-opiskeluista ja työelämästä puhuttaessa on asenteiden luojana opinto-ohjaajat. Heidän tulisi-kin suhtautua asioihin avarakatseisesti ja koko koulun pitäisi keskittyä asennetyöhön. Opettajien ja ohjaustyössä toimivien pitäisi unohtaa vanhat sukupuoliroolit ja - käsitykset. Yksilöihin pitäisi suhtautua yksilöllisesti, jokaisen omat vahvuudet ja osaamisalueet huomioiden. (Lohikoski ym. 2007, 7-10; Lohikoski ym. 2006-2007, 6-7; Aro ym. 2008, 31.)

6.4.2 Oppilaiden välinen kanssakäyminen

Oppilaitoksissa kaverisuhteilla on todella suuri merkitys opiskelijoiden elämään. Hyvät kaverisuhteet ovat tärkeitä. Toisaalta oppilaiden keskinäiseen toimintaan liittyy todella usein kiusaamista. Kiusaaminen koulussa on usein toistuvaa ja kiusaamista voi olla vaikea määritellä. Osa toiminnasta saattaa olla leikkimielistä, mutta osa taas hyvinkin loukkaavaa. Pojat saattavat myös kiusata tyttöjä pönkittääkseen omaa asemaansa poikalauman keskuudessa. Toisaalta oppilaitoksissa vieläkin saatetaan tyttöjen ja poikien väliseen ystävyteen suhtautua epäilevästi. Oppilaitoksissa pitäisi kiusaamiseen puuttua heti sen ilmennyttyä ja oppilaiden keskinäistä kanssakäymistä kannustaa positiiviseen suuntaan. Oppilaiden asenteisiin voidaan yrittää vaikuttaa opetuksessa esimerkiksi erilaisin keskustelutilaisuuksin. Uudet oppilaat pitäisi saada hyvin mukaan koulun toimintaan, jotta ilmapiiri pysyisi hyvänä eikä kiusaamista ilmeneisi. (Lohikoski ym. 2007, 15-16.)

Suomessa on jo perustuslaissa kielletty syrjintä. Kyseisen lain 6. pykälässä kielletään syrjintä sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun vastaavan henkilökohtaisen syyn perusteella. Syrjintää on lain mukaan ihmisten asettaminen eri asemaan ilman hyväksyttävää perustetta. Perustuslaissa todetaan myös se, että lapsia tulisi kohdella tasa-arvoisina yksilöinä. Nykyään Suomen perustuslaki on muutettu siten, että se koskee ihmisiä yleensä eikä vain Suomen kansalaisia. Kyseinen muutos kertoo hyvin siitä, miten kansainvälinen maailma nykyään on, ja miten paljon ihmiset liikkuvat Suomenkin rajoilla. (Ahtela ym. 2006, 18-19.)

6.4.3 Seksuaalinen häirintä

Seksuaalista häirintää tapahtuu kouluissa eniten oppilaiden keskuudessa. Joukko poikia ahdistelee tyttöä tai tyttöjä ja häirintä voi olla fyysistä koskettelua, ulkonäköön liittyvien kommenttien sanomista tai yleistä haukkumista. Fyysistä häirintää tapahtuu onneksi kouluissa ilmeisesti suhteellisen harvoin, koska fyysinen häirintä saattaa aiheuttaa todella pahoja vaurioita häirinnän kohteessa. Fyysisen häirinnän kohde saattaa peräti eristäytyä koko kouluyhteisöstä fyysisen häirinnän takia. Seksuaaliset ylilyönnit saattavat jossain määrin kuulua nuor-

ten normaaliin seksuaalisen identiteetin etsimiseen, mutta sekään ei oikeuta toisen ihmisen häirintään tai kiusaamiseen. Seksuaalista häirintää saattaa tapahtua opettajienkin taholta. Oppilaiden ei pitäisi koskaan joutua opettajan ahdistelun kohteeksi. Kouluissa seksuaalinen häirintä pitäisi tuoda koulun tietoon. Päävastuu häirintään puuttumisesta on kouluissa rehtorilla, mutta tietysti muu opetushenkilökunta auttaa vaikeissa tilanteissa. Toimintaan pitäisi ryhtyä heti kun seksuaalista häirintää ilmenee. (Aro ym. 2008, 34-37.)

7 Tasa-arvotyötä kouluissa

Kouluissa on suoritettu erilaisia projekteja, joilla on pyritty edistämään tasa-arvoa. Useat projektit liittyvät teknisiin aloihin ja aineisiin, ja niillä on nimenomaan pyritty edistämään tyttöjen suuntautumista miehiseksi miellettyihin aloihin. Teknillinen korkeakoulu on tutustuttanut tyttöjä tekniikan opintoihin eri koulutusasteilla. Oulun yliopiston Kajaanin keskus on kehittänyt hankkeen, jonka avulla pyrittiin tukemaan tyttöjä ja naisia teollisuus- ja teknologia-aloihin ja näihin aloihin suuntautuvaa ammatinvalintaa. Tampereen teknillinen yliopisto hallinnoi hanketta liittyen tyttöjen tietoteknillisten taitojen edistämiseen. Hankkeen avulla pyrittiin nimenomaan lisäämään lukioissa naisten tietoteknistä osaamista. Toisaalta on myös olemassa projekteja, joilla pyritään kehittämään miesten suuntautumista sosiaalialoille. Esimerkiksi Kotka-Haminan seudun koulutusyhtymä ja Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto ovat tutkineet miesten suuntautumista sosiaali- ja terveystieteille. TiNA-hankkeessa on kehitetty matematiikan, fysiikan ja kemian laskuja, jotka on suunnattu tytöille. Tehtävät on siis otettu läheltä tyttöjen elämää. Samassa hankkeessa on järjestetty opinto-ohjaustilaisuuksia pelkille tytöille. Samanlaisia tilaisuuksia pitäisi järjestää myös pojille. Tilaisuuksissa oli esimerkiksi teknisten alojen yrityksiä kertomassa alan ammattiteistä ja näissä pyrittiin ottamaan tytöt erityisesti huomioon. Eräs hanke taas järjesti lukiolaistytöjen käsityöryhmän vaihtotyöjaksolle Espoon ammattiopistoon Leppävaaraan. Tällä pyrittiin myös kumoamaan vanhoja käsityksiä tyttöjen aloista ja kyvyistä. Kaiken kaikkiaan tasa-arvoon liittyviä projekteja ja kilpailuja on kehitetty viime vuosina paljon. Tosin usein nämä ovat liittyneet matematiikkaan, fysiikkaan, kemiaan sekä teknisiin aloihin. (Lohikoski ym. 2006-2007, 14-17.)

Tasa-arvoklinikan keväästä syksyyn 2007 toteutetussa pilottiprojektissa Vantaan ammattiopisto Varian Tennistien yksikössä kehitettiin opiskelijoita osallistavaa toimintamallia oppilaitoksen tasa-arvosuunnitteluprosessin tueksi. Tasa-arvoklinikka piti Varian opiskelijoille ensimmäisen tasa-arvopäivän toukokuussa 2007. Aamupäivä järjestettiin miespuolisille opiskelijoille ja iltapäivä naispuolisille opiskelijoille. Ohjelman aluksi pidettiin tasa-arvotietoisku, jossa käsiteltiin sukupuolten tasa-arvoa siten, että aamupäivän luento toteutettiin nimenomaan miesnäkökulma huomioiden ja iltapäivän luennolla huomioitiin naisnäkökulma. Tietoiskun jälkeen ohjelmassa oli yhteistä keskustelua ja ryhmätöitä. Ohjelman puolesta välissä paikalla olleilta opiskelijoilta kerättiin tasa-arvokysely, jossa esitettiin kysymyksiä heidän kokemuksistaan liittyen mm. oppilaitoksen yleiseen tasa-arvotilanteeseen, opetukseen, ohjaukseen, opiskelijoiden keskinäiseen toimintaan sekä häirinnän ilmenemiseen. Tasa-arvopäivillä ja aiheeseen liittyvällä kyselyllä pyrittiin juuri siihen, että oppilaat saatiin mukaan koulun tasa-arvotyöhön. Näitä tuloksia voidaan siis hyödyntää Varian ammattiopiston tasa-arvosuunnitelman laadinnassa. Koska tasa-arvosuunnitelman laadinnassa olisi hyvä ottaa opiskelijoita mukaan, esimerkiksi tämän oppilaitoksen opiskelijoilla on hyvät lähtökohdat mukana oloon tietoiskujen, keskustelujen ja kyselyiden jälkeen. (Lohikoski ym. 2007, 19-20.)

8 Tulosten purkaminen

Kyselyn suorittamispäivänä emme olleet Järvenpään lukiolla paikalla. Olimme tehneet hyvän pohjatyön, ja kyselyä suorittavia luokkia oli monta, joten emme olisi voineet olla jokaisessa luokassa paikalla kyselyä suorittaessa. Lukion kontaktihenkilö huolehti kyseisenä päivänä lomakkeista, ja postitti kirjekuoret heti seuraavana päivänä. Tulokset tulivat suoraan kotiin.

Ensimmäiseksi avasimme kirjekuoret yksitellen ja laskimme saatujen tuloksien kokonaismäärän, koska halusimme saada selville kuinka paljon vastauksia oli saatu. Olimme puhuneet 500 lomakkeen läpikäymisestä, ja jos lomakkeita olisi ollut noin 700, olisimme joutuneet pohtimaan voimmeko käsitellä kaikki lomakkeet. Lomakkeiden laskemisen jälkeen havaitsimme, että vastauksia oli tullut 533 lomaketta. Päätimme ottaa kaikki käsittelyyn.

Ensimmäisellä koodaukserolla aloimme täyttämään Excel-tilukoon arvoja. Samalla numeroimme lomakkeet käsittelyjärjestyksessä juoksevin numeroin. Toinen tutkija luki tuloksia ääneen toisen kirjatessa niitä tietokoneelle. Koodaamisen yhteydessä tuli vastaan lomakkeita, jotka olivat puutteellisia tai lähes tyhjiä. Päätimme heti, että jätämme ne pois kokonaistuloksesta. Vastauksia oli kuitenkin riittävä määrä takaamaan tutkimuksen luotettavuuden, ja puutteelliset lomakkeet olisivat olleet hankalia analysoinnin kannalta ja lisäksi ne olisivat voineet vääristää lopputuloksia. Koodausta teimme yhteensä kolmena kertana, jokaisella tapaamisella teimme töitä noin 4 tuntia kerrallaan. Lähes tyhjiä tai puutteellisesti täytettyjä lomakkeita oli 20 kappaletta. Analysointiin tuli siis mukaan yhteensä 513 kyselylomaketta.

Kun kaikki lomakkeet oli koodattu Excel-tilukoon, otimme yhteyttä ATK-opettajaamme Paula Löfmaniin. Hänen avullaan saimme laadittua vastauksista tarvittavat kaaviot sekä laskettua tutkimuksemme kannalta oleelliset keskiluvut kuten moodin ja mediaanin.

9 Tulosten analysointi

9.1 Analysoinnin taustaa

Olemme ottaneet esille moodin eli keskiluvun, joka soveltuu juuri laatueroasteikon muuttujille. Moodi on siis se arvo, jossa havaintoja esiintyy eniten. Moodi saadaan selville, kun havainnot luokitellaan ja ryhmitellään. Koska moodiin eivät vaikuta äärimmäiset arvot, voi helposti päätellä esimerkiksi jonkin palvelun keskeisen käyttäjäryhmän. Moodi siis kertoo sen arvon, jossa frekvenssi eli esiintymistiheys on suurin. Frekvenssillä kuvataan havaintojen lukumäärää jossakin ryhmässä tai aineistossa ja sen avulla voidaan myös ilmoittaa lukumäärällisesti eri havaintotyyppit. (Vilka 2007, 121.)

Olemme esittäneet havaintojamme pylväsdiagrammein, koska se soveltuu hyvin kuvaamaan muuttujien frekvenssijakaumia. Pylväsdiagrammeilla esitetään havaintojen määrää, muun muassa useimmin esiintyvää havaintoa eli moodia, joka pylväskuviossa asettuu jakauman huippukohtaan. (Vilka 2007, 139.)

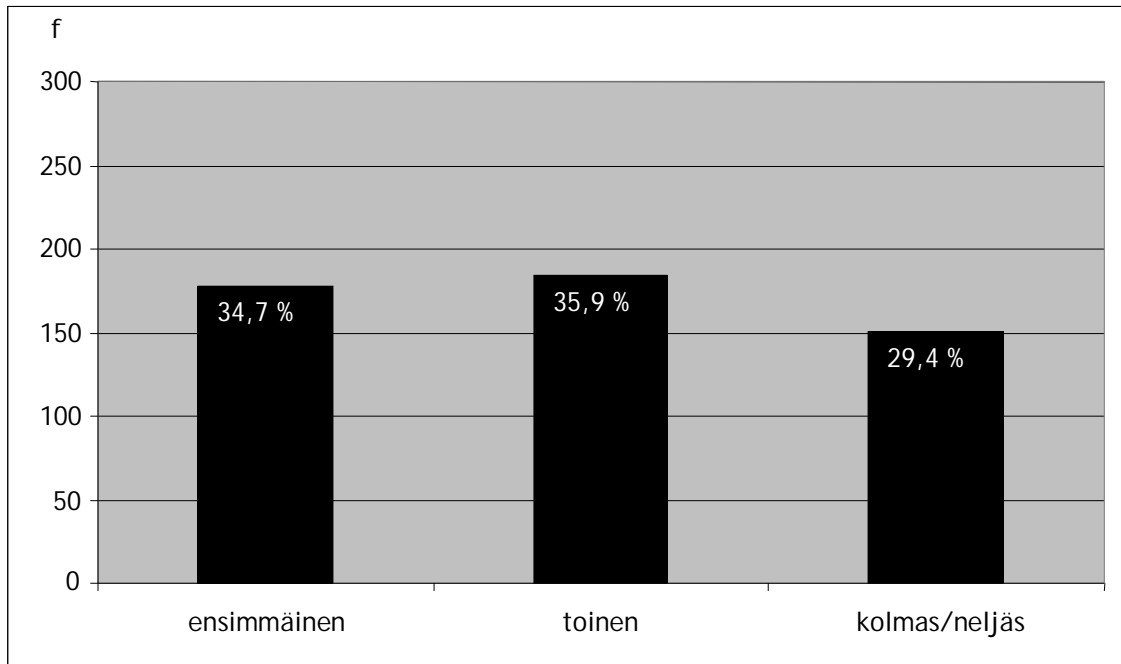
Kyselyyn vastasi 533 Järvenpään lukion opiskelijaa. Saamistamme vastauslomakkeista osa oli kuitenkin puutteellisesti täytetty tai jätetty kokonaan tyhjiksi. Näitä lomakkeita emme ottaneet mukaan tuloksiin. Meillä oli onneksi tarpeeksi vastaajia, jäljelle jäi 513 hyvin täytettyä kyselylomaketta. Vastausprosenttimme oli 96,25. Eli 3,75 prosenttia vastuksista jäi käyttämättä.

9.2 Vastaukset

Ensimmäisessä ja toisessa kysymyksessä selvitimme vastaajien taustatietoja. Ensimmäiseksi kysyimme avoimella kysymyksellä vastaajan sukupuolta. Vastaajista miehiä oli 190 eli 37,2 prosenttia ja naisia 322 eli 62,8 prosenttia. Sukupuolta koskevaan kysymykseen jätti yksi vastaamatta tai vastauksesta ei saanut selvää. Naisia oli selvästi enemmän, mutta naisia on kaikista Järvenpään lukion opiskelijoista muutenkin enemmän kuin miehiä.

Toisessa kysymyksessä tiedustelimme opiskelijan vuosikurssia. Vastausvaihtoehtoina olivat ensimmäisen, toisen ja kolmannen/neljännän vuosikurssin opiskelija. Eniten oli toisen vuosikurssin opiskelijoita, mutta saimme kaikista vuosikursseista melko tasaiset vastaajamäärät tutkimukseemme.

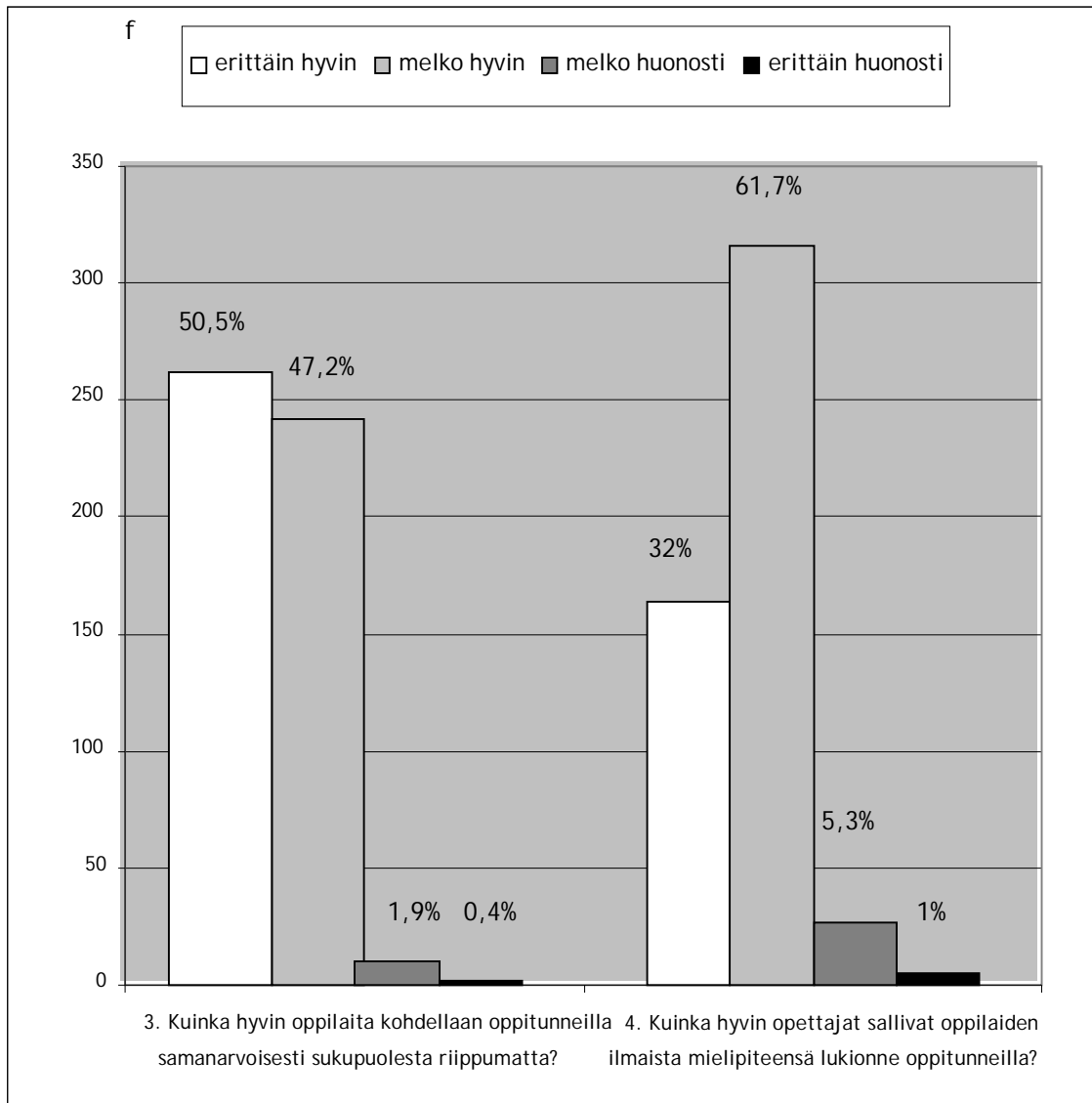
Vastaajista 34,7 prosenttia (178) oli ensimmäisen vuoden opiskelijoita, toisen vuoden opiskelijoita oli 35,9 prosenttia (184) ja kolmannen/neljännän vuoden opiskelijoita oli 29,4 prosenttia (151).

Kuvio: 1 Vuosikurssi (n=513)

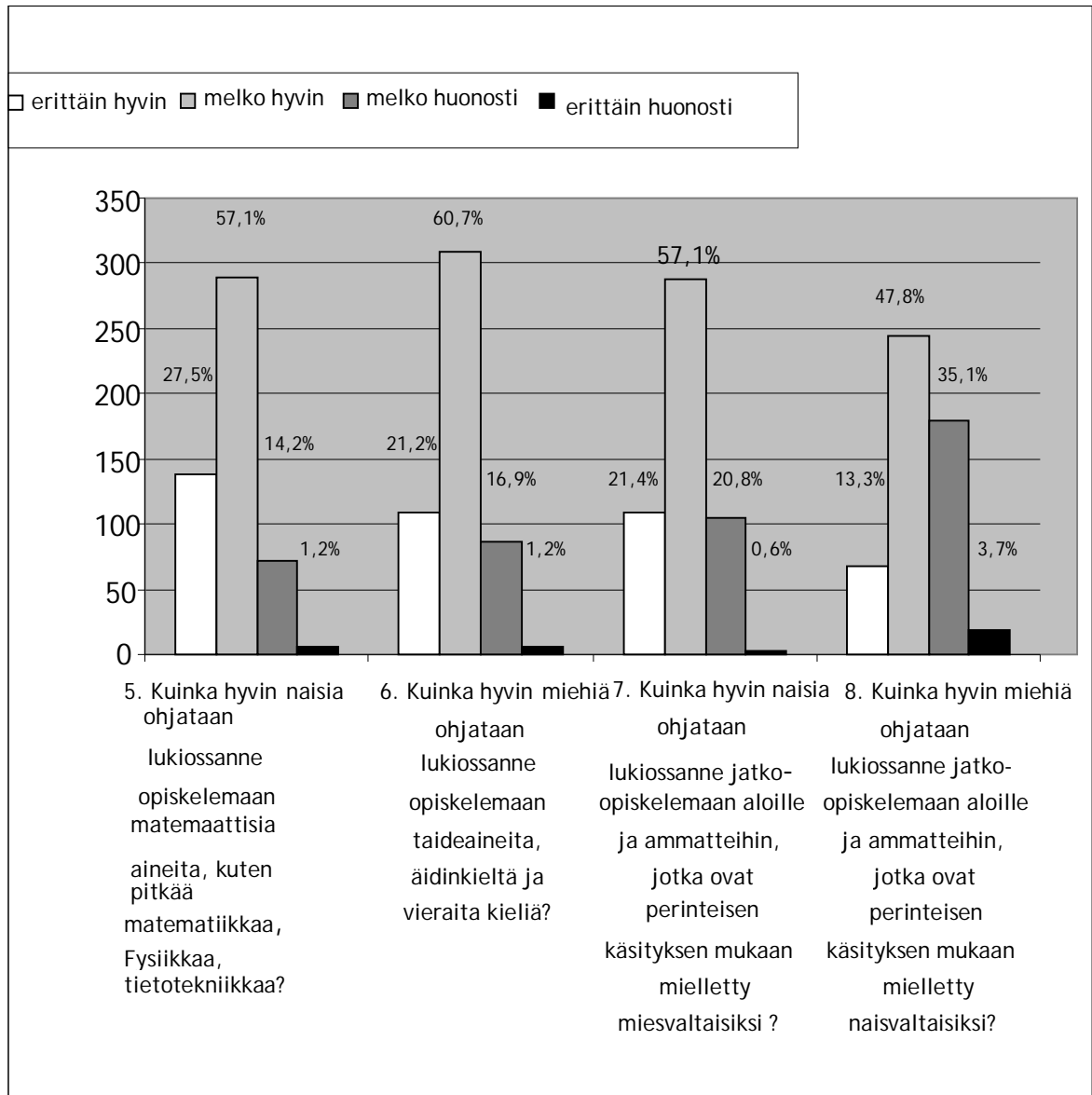
Kolmas ja neljäs kysymys käsittelivät opetusta. Kolmas kysymys käsitteli oppilaiden samanarvoista kohtelua oppitunneilla sukupuolesta riippumatta. Suosituimmat vaihtoehdot olivat erittäin hyvin ja melko hyvin. Samanarvoisen kohtelun koki erittäin hyväksi 50,5 prosenttia, eli 259 oppilasta ja 47,2 prosenttia (242) koki tilanteen melko hyväksi. Tilanteen koki melko huonoksi 1,9 prosenttia (10) vastaajista ja erittäin huonoksi vain 0,4 prosenttia (2) vastaajista. Kolmannen kysymyksen moodi on erittäin hyvin -vastausvaihtoehto, jota oli eniten vastauksissa. Erittäin hyvin -vastauksia kertyi yhteensä 259 kappaletta. Myös mediaani on erittäin hyvin -vastaus, jonka molemmille puolille jäi yhtä monta vastausta.

Neljännessä kysymyksessä selvitimme oppilaiden vapautta ilmaista mielipiteensä oppitunnilla. Suurin osa, eli 61,7 prosenttia (316) oppilaista koki, että he voivat ilmaista mielipiteensä melko hyvin tunneilla. Kolmekymmentäkaksi prosenttia (164) koki tilanteen erittäin hyväksi. Oppilaista 5,3 prosenttia (27) koki, että mielipiteitä sallitaan ilmaistavan melko huonosti, vain prosentti (5) koki ilmaisuvapauden erittäin huonoksi. Eniten vastauksia sai melko hyvin -vaihtoehto, joten kyseinen vastausvaihtoehto on tämän kysymyksen moodi. Melko hyvin -vastauksia kertyi yhteensä 316. Kyseinen vastausvaihtoehto on myös neljännen kysymyksen mediaani.

Kuvio: 2 Oppilaiden ilmaisuvapaus oppitunneilla (n=513)

Oppilaiden samanarvoinen kohtelu oppitunneilla (n=512)

Kuvio: 3 Naisten ohjaus opiskelemaan matemaattisia aineita (n=506)

Miesten ohjaus opiskelemaan taideaineita (n=509)

Naisten jatko-opiskelun ohjaus miesvaltaisille aloille (n=504)

Miesten jatko-opiskelun ohjaus naisvaltaisille aloille (n=510)

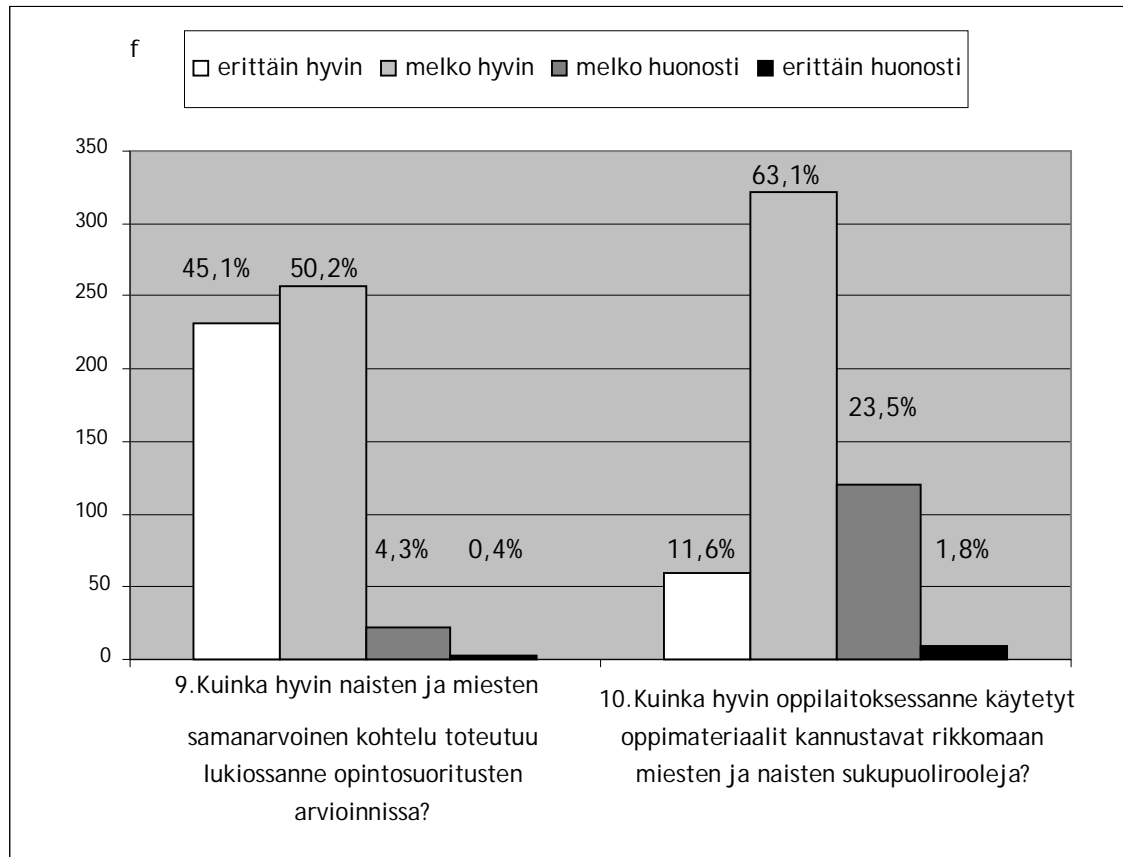
Kysymykset viidestä kahdeksanteen käsittelivät ohjausta. Kaikissa näissä kysymyksissä moodi ja mediaani ovat melko hyvin -vastaus. Kyseisen vastausvaihtoehdon oli valinnut suurin osa vastaajista. Melko hyvin -vastauksen kummallekin puolelle jäi näissä neljässä kysymyksessä myös yhtä monta valintaa, joten kyseinen vaihtoehto on myös mediaani. Viides kysymys käsiteli sitä, kuinka hyvin naisia ohjataan opiskelemaan matemaattisia aineita Järvenpään lukiossa. Melko hyvin ohjausta koki saavansa 57,1 prosenttia (289) oppilaista, 27,5 prosenttia (139)

oppilaista koki tilanteen erittäin hyväksi. Kuitenkin myös 14,2 prosenttia (72) oppilaista koki ohjausta olevan tarjolla melko huonosti ja 1,2 prosenttia (6) vastaajista koki tilanteen erittäin huonoksi.

Kuudennessa kysymyksessä kysyttiin vastaavaa asiaa miehiltä, eli kuinka hyvin miehiä ohjataan opiskelemaan taideaineita. Enemmistö vastaajista, eli 60,7 prosenttia (309) koki tilanteen melko hyväksi. Muut vaihtoehdot jakoivat mielipiteitä enemmän, sillä 21,2 prosenttia (108) koki ohjauksen erittäin hyväksi, mutta toisaalta 16,9 prosenttia (86) vastaajista piti tilannetta melko huonona. Erittäin huonoksi tilanteen koki 1,2 prosenttia (6) vastaajista, eli saman verran kuin naisten ohjausta käsittelevässä kysymyksessä.

Seitsemäs ja kahdeksas kysymys käsittelivät naisten jatko-ohjausta miesvaltaisiksi mielletyille aloille ja miesten ohjausta naisvaltaisiksi mielletyille aloille. Vastaajista 288 (57,1 %) koki, että naisia ohjataan melko hyvin perinteisesti miesvaltaiseksi mielletyille aloille. 108 (21,4 %) oppilasta koki tilanteen erittäin hyväksi ja 105 (20,8 %) melko huonoksi, joten vastaajien mielipiteet jakautuivat melko tasan näille kahdelle vaihtoehdolle. Vain kolme (0,6 %) koki tilanteen erittäin huonoksi. Miesten jatko-opiskeluohjauksesta 244 (47,8 %) koki tilanteen melko hyväksi, kun taas myös 179 (35,1 %) oppilasta koki tilanteen melko huonoksi. Erittäin hyväksi tilanteen koki 68 vastaajaa (13,3 %) ja erittäin huonosti 19 vastaajaa (3,7 %).

Yhdeksäs kysymys käsitteli opintosuoritusten tasavertaista arviointia sukupuolesta riippumatta. Suurin osa vastaajista koki tilanteen hyväksi tai erittäin hyväksi. Melko hyvin -vaihtoehto sai kannatusta 50,2 prosenttia (257) ja erittäin hyvin -vaihtoehto 45,1 prosenttia (231). Melko huonoksi tilanteen koki ainoastaan 22 oppilasta (4,3 %) ja erittäin huonoksi kaksi oppilasta (0,4 %). Yhdeksännessäkin kysymyksessä melko hyvin -vastaus keräsi eniten vastauksia, 257 kappaletta. Melko hyvin -vastaus on siis kysymyksen moodi sekä mediaani. Vastauksen molemmille puolille jäi yhtä monta valintaa.

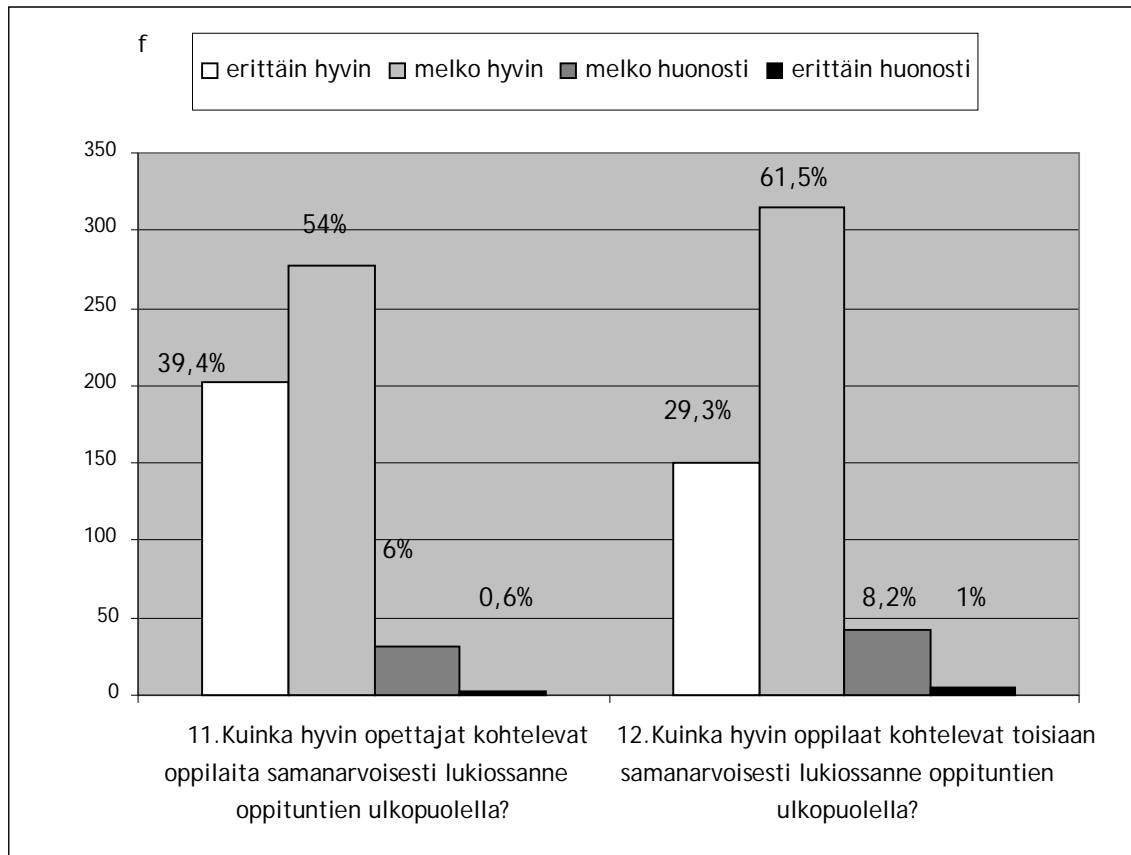
Kuvio: 4 Opintosuoritusten tasavertainen arviointi (n=512)

Oppimateriaalien kannustus sukupuoliroolien rikkomiseen (n=510)

Kymmenennessä kysymyksessä haluttiin selvittää, kuinka oppimateriaalit kannustavat rikkomään sukupuolirooleja. Selkeä enemmistö oli sitä mieltä, että oppimateriaaleissa sukupuoliroolit rikkoontuvat melko hyvin. Mutta toisaalta melko huonoksi tilanteen koki myös melkoini oppilas. Melko hyvin -vastauksia tuli 322, mikä on 63,1 prosenttia kaikista vastauksista. Melko huonosti -vastauksiakin tuli 120, eli 23,5 prosenttia kokonaismäärästä. Ääripäät keräsivät vain vähän kannatusta, sillä erittäin hyvin -vaihtoehto sai kannatusta viideltäkymmeneltä oppilaalta, mikä on 11,6 prosenttia. Erittäin huonoksi tilanteen koki yhdeksän oppilasta, eli 1,8 prosenttia kokonaismäärästä. Kymmenennessä kysymyksessä moodi ja mediaani on melko hyvin -vastaus. Kyseinen vastaus keräsi 322 vastausta, mikä on yksittäisenä vaihtoehtona selkeä enemmistö tässä kysymyksessä.

Kysymys yksitoista ja kaksitoista käsittelivät yleistä ilmapiiriä. Selvitimme niissä oppilaiden samanarvoista kohtelua oppituntien ulkopuolella. Yhdennessätoista ja kahdennessätoista kysymyksessä melko hyvin -vastauksia tuli eniten, joten se on molempien kysymysten moodi. Myös mediaani on molemmissa melko hyvin -vaihtoehto. Yhdennessätoista kysymyksessä käsi-

teltiin asiaa siltä kannalta, kuinka hyvin opettajat kohtelevat oppilaita. Kahdennessatoista kysymyksessä haluttiin puolestaan selvittää kuinka oppilaat kohtelevat toisiaan.

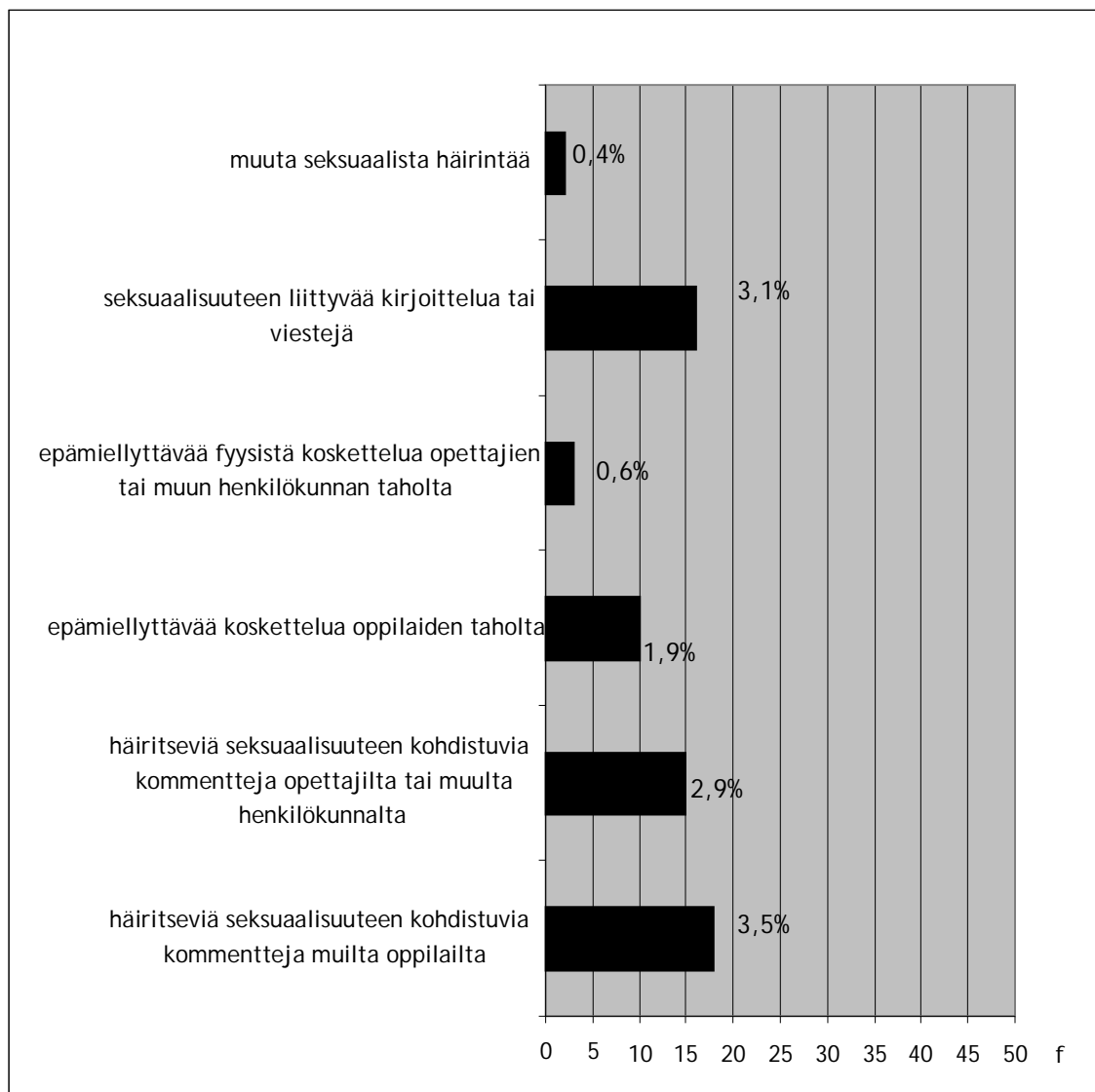
Kuvio: 5 Opettajien tasavertainen kohtelu oppilaita kohtaan (n=513)

Oppilaiden tasavertainen kohtelu toisiaan kohtaan (n=512)

Yhdennessatoista kysymyksessä oppilaat kokivat opettajien kohtelun oppituntien ulkopuolella pääosin hyväksi tai erittäin hyväksi, sillä melko hyvin -vaihtoehto keräsi 54 prosenttia (277) kannatusta ja erittäin hyvin -vastauksia tuli 202 eli 39,4 prosenttia. Melko huonoksi tilanteen koki 31 oppilasta, mikä on kuusi prosenttia vastaajista. Kolme vastaajaa koki tilanteen erittäin huonoksi (0,6 %).

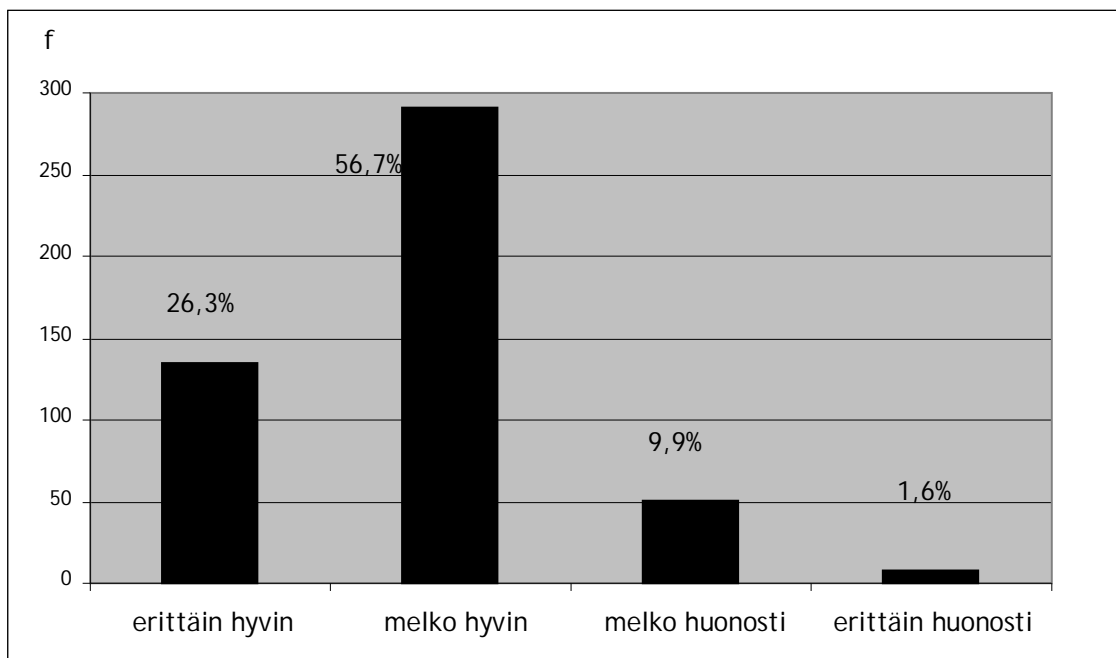
Kahdennessatoistakin kysymyksessä selkeä enemmistö koki, että oppilaat kohtelevat toisiaan melko hyvin samanarvoisesti oppituntien ulkopuolella. Tämä vastausvaihtoehto sai kannatusta yli puolet, 61,5 prosenttia (315). Erittäin hyvin -vastauksiakin tuli 150, eli 29,3 prosenttia kaikista vastauksista. 8,2 prosenttia (42) oppilaista koki tilanteen melko huonoksi, ja prosentti (5) vastaajista koki kohtelun erittäin huonoksi.

Kysymys kolmetoista ja neljätoista käsittelivät seksuaalista häirintää; ovatko oppilaat kokeneet sitä ja jos ovat, niin kenen taholta ja millaista mahdollinen häirintä on ollut. Tuloksista ilmeni, että 93,4 prosenttia (479) ei ole kokenut minkäänlaista seksuaalista häirintää oppilaitoksessa. Vastausvaihtoehto valittiin selkeästi useimmiten, joten kyseinen vastaus on kolmannentoista kysymyksen moodi. Kuitenkin 18 oppilasta (3,5 %) oli kokenut häiritseviä seksuaalisuuteen liittyviä kommentteja muilta oppilailta. Seksuaalisuuteen liittyvää kirjoitteltua tai viestejä oli kokenut 16 oppilasta (3,1 %) ja seksuaalisuuteen kohdistuvia kommentteja opettajilta tai muulta henkilökunnalta oli kokenut 15 oppilasta (2,9 %). Epämiellyttävää koskettelua oppilaiden taholta oli kokenut 10 oppilasta (1,9 %) ja opettajien taholta 3 oppilasta (0,6 %). Kaksi oppilasta oli kokenut jotain muuta seksuaalista häirintää.

Kuvio: 6 Oppilaiden kokema seksuaalinen häirintä (n=512)

Neljästoista kysymys kytkeytyy edelliseen kysymykseen, sillä siinä käsiteltiin puuttumista mahdolliseen häirintään. Selkeä enemmistö oppilaista koki, että mahdolliseen häirintään puututaan melko hyvin. Kyseinen vaihtoehto on kysymyksen moodi sekä mediaani, koska vaihtoehdon molemmille puolille jää yhtä monta vastausta. Näin vastasi 291 oppilasta, mikä on 56,7 prosenttia kaikista vastauksista. Erittäin hyväksi tilanteen koki 135 oppilasta eli 26,3 prosenttia. Melko huonosti häirintään puututaan viidenkymmenen yhden (9,9 %) oppilaan mielestä ja erittäin huonosti kahdeksan (1,6 %) oppilaan mielestä. Kaksikymmentäkahdeksan oppilasta ei ollut vastannut kysymykseen. Huomasimme yhteyden kolmannentoista ja neljännentoista kysymyksen välillä siten, että jos ei ollut kokenut seksuaalista häirintää (kysymys 13), ei osannut välttämättä vastata puututaanko siihen (kysymys 14).

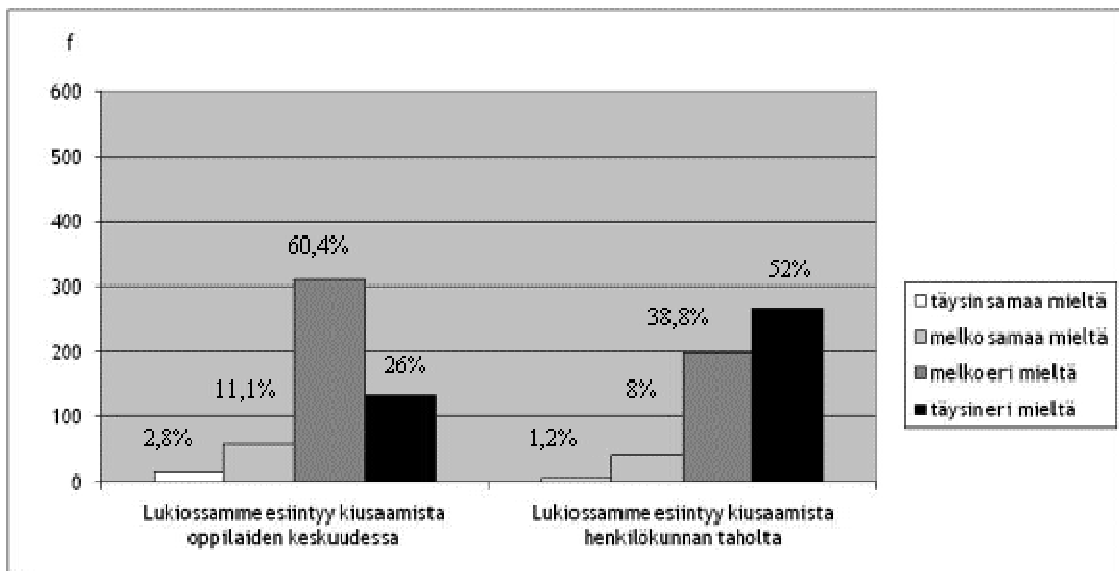
Kuvio: 7 Mahdolliseen häirintään puuttuminen (n=485)

Kysymykset viidestätoista kahdeksanteentoista käsitelivät kiusaamista ja syrjintää. Viidessätoista ja kuudessatoista esitettiin väittämiä, joihin oppilaiden tuli vastata oikeaksi kokemallaan vaihtoehdolla.

Kysymys viisitoista käsiteli oppilaiden kokema mahdollista kiusaamista toisten oppilaiden taholta. 60,4 prosenttia (310) oppilaista oli sitä mieltä, ettei kiusaamista juurikaan esiinny oppilaiden keskuudessa. Melko eri mieltä -vastausvaihtoehto on viidennentoista kysymyksen mediaani. Vastaus valittiin useimmiten, eli 310 kertaa, joten se on myös tämän kysymyksen moodi. Kaksikymmentäkuusi prosenttia (133) oli sitä mieltä, ettei kiusaamista esiinny ollenkaan oppilaiden keskuudessa. Viidenkymmenen seitsemän (11,1 %) oppilaan mielestä kiusaa-

mista esiintyy hiukan, ja neljäntoista (2,8 %) oppilaan mielestä kiusaamista on selvästi havaittavissa.

Kysymys kuusitoista käsitteli oppilaisiin kohdistuvaa kiusaamista opettajien ja henkilökunnan taholta. Viisikymmentäkaksi prosenttia (267) oppilaista oli sitä mieltä, ettei kiusaamista esiinny ollenkaan oppilaitoksessa. 38,8 prosenttia (199) oli taas sitä mieltä, että kiusaamista ei juuri esiinny. Kahdeksan prosenttia (41) oppilaista oli sitä mieltä, että kiusaamista esiintyy hieman ja 1,2 prosentin (6) mielestä kiusaamista on selkeästi havaittavissa. Täysin eri mieltä -vastaus on kysymyksen moodi 267 vastaajalla. Saman vastauksen kummallekin puolelle jää yhtä monta valintaa, joten se on kuudennentoista kysymyksen mediaani.

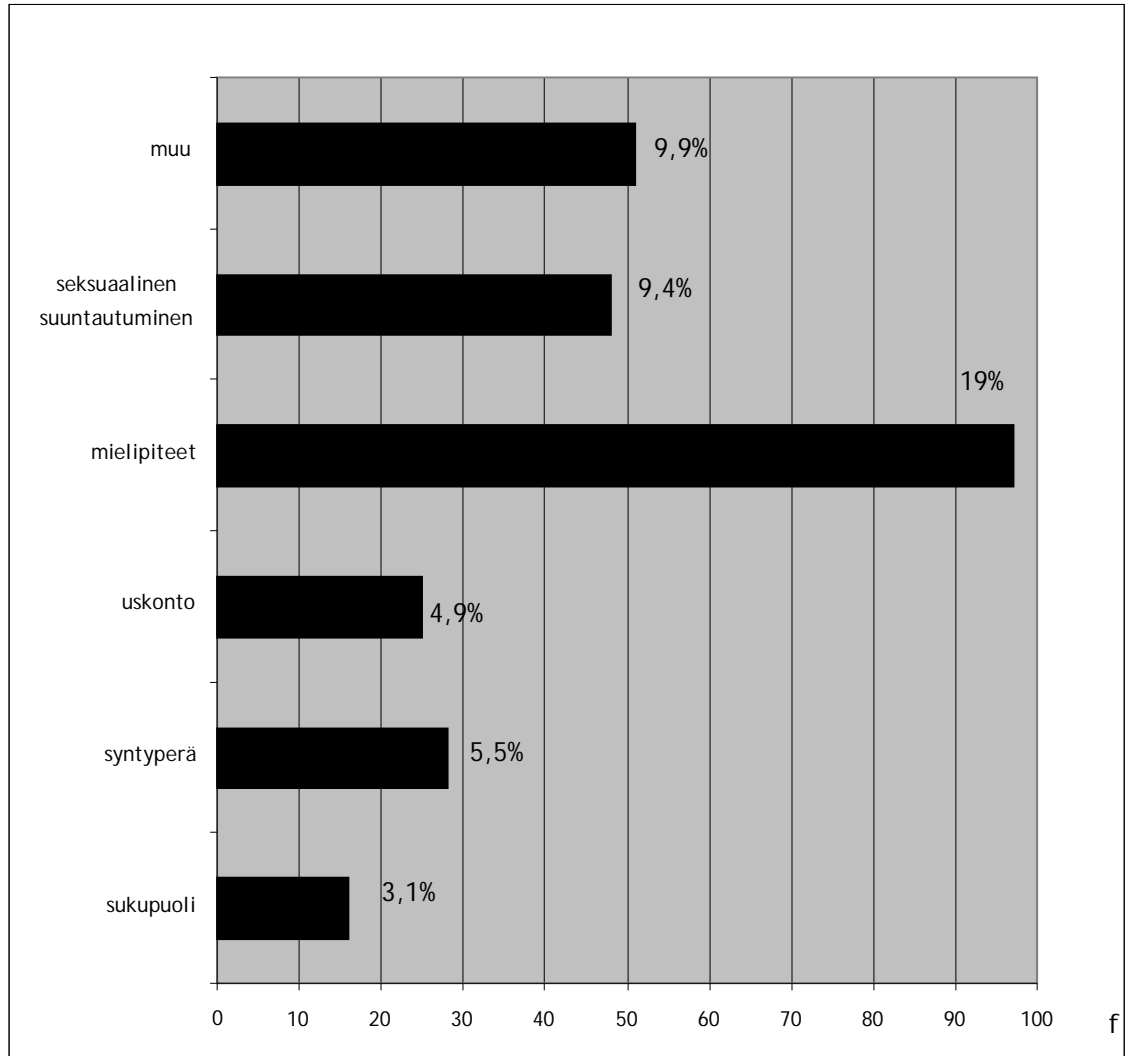

Kuvio: 8 Väittämä: Kiusaamista esiintyy oppilaiden keskuudessa (n=514)

Väittämä: Kiusaamista esiintyy henkilökunnan taholta (513)

Seitsemännessätoista kysymyksessä olimme antaneet valmiit vaihtoehdot koskien mahdollista esiintyvää syrjintää. Suurimman osan mielestä oppilaitoksessa ei esiinny syrjintää. Näin vastasi 343 oppilasta, eli 66,9 prosenttia. Ei esiinny syrjintää -vastaus on eniten valintoja saaneena vastauksena tämän kysymyksen moodi. Kuitenkin osa oli kokenut jonkinasteista syrjintää. Yhdeksäntoista prosenttia oppilaista (97) oli kokenut syrjintää liittyen mielipiteisiinsä, ja 9,9 prosenttia (51) oli kokenut jotain muuta syrjintää. Oppilaat olivat maininneet vastauksissaan muun muassa ulkonäköön, pukeutumiseen, erilaisuuteen, sosiaaliseen statukseen ja harrastuksiin kohdistuvan syrjinnän. Osa oppilaista ei tiennyt syrjinnän syitä.

Seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvää syrjintää oli kokenut 9,4 prosenttia (48) oppilaista. Syntyperään liittyvää syrjintää oli kokenut 5,5 prosenttia (28), uskontoon 4,9 prosenttia (25) ja sukupuoliin 3,1 prosenttia (16) oppilasta.

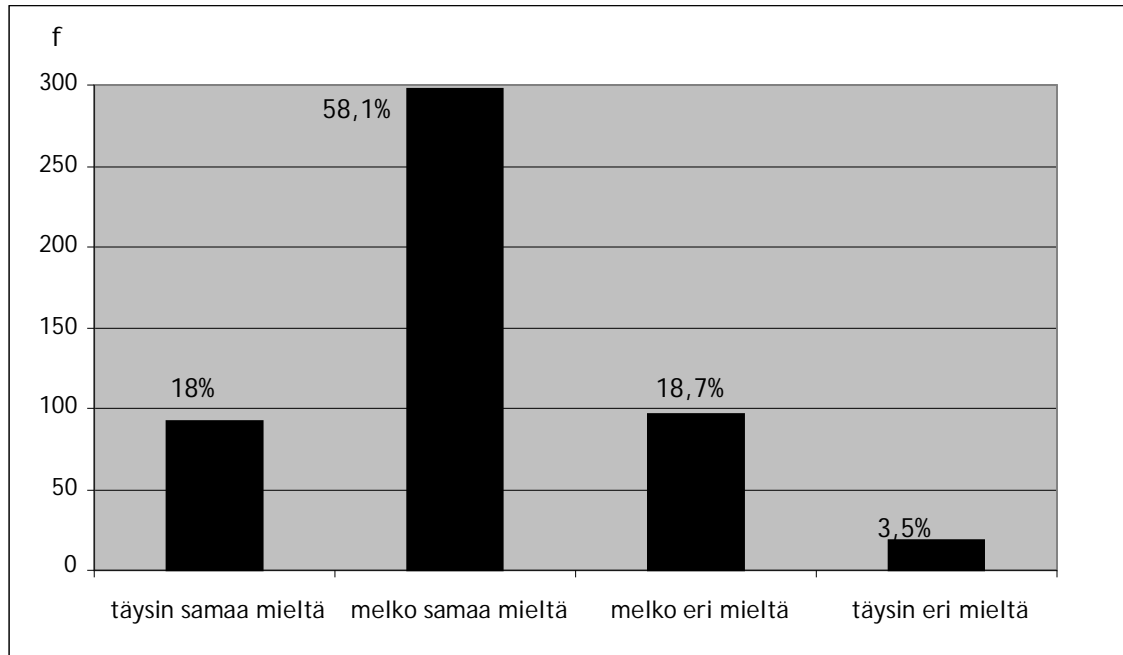

Kuvio: 9 Oppilaiden kokema syrjintä (n=512)

Kysymys kahdeksantoista liittyy tiiviisti edelliseen siten, että jos ei ollut kokenut syrjintää (kysymys 17), ei välttämättä ollut vastannut tähän kysymykseen. Näin olikin tehnyt yhdeksän oppilasta (1,8 %).

Kysymyksessä kahdeksantoista tiedustelimme, puututaanko mahdolliseen havaittuun syrjintään. Kysymyksenasettelu oli tässäkin kysymyksessä väittämämuodossa, johon oppilaat valitsivat omasta mielestään parhaimman vaihtoehdon.

Suurin osa eli 58,1 prosenttia (298) oli sitä mieltä, että mahdolliseen syrjintään puututaan melko hyvin. Melko samaa mieltä -vastaus keräsi siis 298 valintaa, joten kyseinen vastausvaihtoehto on tämän kysymyksen moodi, ja myös mediaani. Yhdeksänkymmentäkuusi oppilasta (18,7 %) oli sitä mieltä, että syrjintään voisi puuttua hieman nykyistä paremminkin. Toisaalta 92 oppilasta (18 %) oli sitä mieltä, että syrjintään puututaan jo todella hyvin, ja 3,5 prosenttia (18) oli sitä mieltä, ettei siihen puututa lainkaan.

Kuvio: 10 Mahdolliseen syrjintään puuttuminen (n=504)

Viimeisessä kysymyksessä tiedustelimme, kokevatko oppilaat saavansa oppilaitoksessa tarpeeksi tietoa tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvissä asioissa. Suurin osa, 76,4 prosenttia (392), koki saavansa tarpeeksi tietoa. Kuitenkin 23,4 prosenttia (120) vastaajista kaipasi lisätietoa aiheesta. Kyllä -vastaus sai enemmän kannatusta oppilaiden keskuudessa, joten kyseinen vaihtoehto on viimeisen kysymyksen moodi.

10 Johtopäätökset

Kysymysten kolme ja neljä pohjalta voimme päätellä, että Järvenpään lukiossa oppilaita kohdellaan oppitunneilla tasavertaisesti sukupuolesta riippumatta. Suurin osa lukion oppilaista kokee myös, että heillä on oikeus ilmaista mielipiteensä oppitunneilla.

Ainevalinta - ja jatko-opiskeluohjausta käsittelevissä kysymyksissä melko huonoksi tilanteen koki vastaajista enemmän, kuin esimerkiksi oppituntien ilmaisuvapautta ja samanarvoista kohtelua käsittelevissä kysymyksissä. Jotkut vastaajista olivat jopa sitä mieltä, että Järvenpään lukiossa ei ohjata valinnoissa tai jatko-opiskelussa lainkaan, vaan oppilaat tekevät valintansa itse. Kuitenkin esimerkiksi naiset olivat sitä mieltä, että heitä ohjataan opiskelemaan matemaattisia aineita melko hyvin. Naiset kokivat myös miesten ohjauksen taideaineiden suuntaan useimmiten melko hyväksi. Miesten vastaukset jakautuivat näissä kysymyksissä tasaisemmin eri vaihtoehtojen välillä, joten heillä ei ollut niin selkeää yhtenäistä mielipidettä asiasta kuin naisilla. Toisaalta näiden kysymysten kohdalla huomasimme, että jotkut miehet eivät olleet osanneet vastata naisten ohjausta koskeviin kysymyksiin ja päinvastoin. Näissä kysymyksissä on siten hieman pienempi vastaajien määrä kuin muissa. Vuosikurssien välillä ei näissä kahdessa kysymyksessä ollut eroja, vastaukset jakautuivat melko samalla tavalla kaikissa vaihtoehtoissa.

Kahdeksas kysymys käsitteli miesten jatko-opiskelun ohjausta naisvaltaisiksi mielletyille aloille. Koska naisia oli koko kyselyyn vastanneista enemmän kuin miehiä, oli tässäkin kysymyksessä vastaajissa enemmän naisia kuin miehiä. Sukupuolten välillä vastauksissa ei ollut eroja, molemmat kokivat tilanteen samalla tavalla. Kysymyksen vastaukset olivat jakautuneet selkeästi niin, että molemmat sukupuolet kokivat tilanteen joko melko hyväksi tai melko huonoksi. Ensimmäisen ja kolmannen vuosikurssin oppilaat kokivat miesten jatko-ohjauksen lähes yhtä usein melko hyväksi ja melko huonoksi. Toisen vuosikurssin oppilaiden mielestä jatko-ohjaus oli vielä useammin melko hyvää kuin muiden vuosikurssien oppilaiden mielestä.

Vaikka ilmaisuvapaus koettiin oppitunneilla melko hyväksi tai hyväksi, kuitenkin vastaajista viidesosa koki mielipiteet suurimmaksi syrjintää aiheuttavaksi tekijäksi. Mielipiteiden jälkeen eniten syrjintää aiheuttaviksi tekijöiksi mainittiin muut kuin kyselyssä annetut valmiit vaihtoehdot. Vastausten perusteella voidaan siis tulkita, että oppitunneilla opettajat sallivat oppilaiden ilmaista mielipiteensä melko hyvin, mutta oppilaiden keskuudessa mielipiteiden ilmaisu aiheuttaa syrjintää. Kuitenkin suurin osa oppilaista koki mahdolliseen syrjintään puuttumisen melko hyväksi, mutta vastaajista noin viidesosa koki, että syrjintään voisi puuttua paremmin tai siihen ei puututa nykyisin lainkaan. Toisaalta lähes yhtä moni oppilas koki, että mahdolliseen syrjintään puututaan jo tällä hetkellä todella hyvin. Mielipiteiden lisäksi jotain muuta syrjintää oli kokenut yhteensä 168 vastaajaa. Syitä olivat seksuaalinen suuntautuminen,

uskonto, syntyperä ja sukupuoli. Suurin osa vastaajista ei ollut kokenut minkäänlaista syrjintää oppilaitoksessaan.

Oppimateriaalien nykyaikaisuutta ja perinteisten sukupuoliroolien rikkomista käsitteli kysymys numero kymmenen, jonka vastaukset hajaantuivat melko hyvin - ja melko huonosti välille. Testatessamme lomaketta kymmenes kysymys osoittautui haasteellisimmaksi, koska kolmesta testajaista yhdellä oli vaikeuksia ymmärtää kysymystä. Mietimme tuolloin, pitäisikö kysymyksen asettelua ja sanavalintoja muuttaa, mutta tehtävä osoittautui mahdottomaksi. Kysymyksen asettelua ei voinut muokata arkikielellä ymmärrettäväksi ilman, että sisältö olisi muuttunut. Kaksi testajaa oli kuitenkin ymmärtänyt, mitä kysymyksellä tarkoitetaan, joten emme lähteneet tekemään muutoksia lomakkeeseen. Koimme tärkeämmäksi sen, että kysymyksellä mitataan sitä mitä oli tarkoitus mitata, kuin paremmin ymmärrettävän väärää asiaa mittaavan kysymyksen. Kysymys herätti myös pohdintaa oppilaiden keskuudessa siitä, pitääkö oppimateriaalien ylipäänsä rikkoa sukupuolirooleja.

Suurin osa vastaajista koki ilmapiirin erittäin hyväksi tai melko hyväksi. Kuitenkin osa oppilaista koki myös, että opettajat kohtelevat heitä melko huonosti tai erittäin huonosti oppituntien ulkopuolella. Näin oli myös oppilaiden kohdalla; jotkut olivat sitä mieltä, että oppilaat kohtelevat toisiaan oppituntien ulkopuolella melko huonosti tai erittäin huonosti.

Enemmistö vastaajista ajatteli, etteivät oppilaat juurikaan kiusaa toisiaan. Kuitenkin reilu kymmenesosa oppilaista oli sitä mieltä, että oppilaiden keskuudessa kiusaamista esiintyy hie-man tai selkeästi. Opettajien ja henkilökunnan taholta tapahtuvaa kiusaamista ei enemmistön mielestä esiinny. Osa oppilaista oli kuitenkin sitä mieltä, että myös henkilökunnan taholta kiusaamista esiintyy jonkin verran.

Mahdollista häirintään puuttumista koskevassa kysymyksessä oli vähiten vastauksia. Havait-simme puuttuvat vastaukset johtuivat useimmiten siitä, ettei itse oltu koettu häirintää ja siten ei osattu vastata tai tiedetty puututaanko siihen. Suurin osa vastaajista ei ollut kokenut oppilaitoksessa minkäänlaista seksuaalista häirintää. Jos jonkinlaista häirintää oli koettu, oli se useimmiten häiritseviä seksuaalisuuteen kohdistuvia kommentteja muilta oppilailta ja henkilökunnan taholta, tai seksuaalisuuteen liittyvää kirjoittelua/viestejä. Jotain muuta kuin tutkimuksessa mainittua häirintää oli kokenut kaksi vastaajaa. Enemmistö oppilaista koki mahdolliseen häirintään puuttumisen melko hyväksi tai erittäin hyväksi. Vastaajissa oli myös selkeästi heitä, joiden mielestä häirintään tulisi puuttua nykyistä paremmin.

Noin neljäsosa vastaajista koki tarvitsevansa lisätietoa tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta, mutta enemmistön mielestä oppilaitoksessa jaetaan tarpeeksi tietoa aiheesta. Kehittämiskoh-teina voidaan pitää esimerkiksi sukupuolirooleja rikkovaa ohjausta niin ainevalintoja kuin

jatko-opiskelua ajatellen. Vastausten perusteella varsinkin miesten kohdalla jatko-ohjaus suuntautuu edelleen perinteisesti miesvaltaisiksi mielletyille aloille. Myös naisten ohjauksessa sukupuoliroolien rikkomisessa on parantamisen varaa.

Järvenpään lukiossa seksuaalista häirintää koskevaan kysymykseen olivat vastanneet lähes kaikki, joiden lomakkeet käsittelimme. Häirintää olivat kokeneet niin naiset kuin miehet. Häiritseviä kommentteja muilta oppilailta oli yleisin ilmennyt häirinnän muoto, ja kyseistä häirintää kokeneista reilusti yli puolet oli miehiä. Naisetkin olivat kokeneet häiritseviä kommentteja oppilailta, mutta harvemmin kuin miehet. Opettajilta tai henkilökunnalta häiritseviä kommentteja oli kokenut molemmat sukupuolet tasapuolisesti. Häiritsevää koskettelua oppilaiden taholta olivat kokeneet vain miehet, heitä oli kymmenen oppilasta. Vastausvaihtoehdoista opettajien taholta tapahtunut koskettelu tuli esiin miesten vastauksista. Miehet olivat kokeneet kyseistä häirinnän muotoa. Seksuaalisuuteen liittyvä kirjoittelu oli yksi yleisimmistä häirinnän ilmenemismuodoista. Tässäkin häiritsevän kirjoittelun kohteeksi olivat miehet joutuneet hieman useammin kuin naiset. Muuta seksuaalista häirintää oli kokenut pari vastaajaa, yksi mies ja yksi nainen. Tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että miehet ovat kokeneet kaiken kaikkiaan hieman enemmän seksuaalista häirintää kuin naiset Järvenpään lukiossa. Häiritseviä kommentteja opettajien tai henkilökunnan taholta joutuvat naiset kokemaan hieman miehiä useammin.

Syrjintää koskevassa kysymyksessä naisia oli enemmän vastaajissa kuin miehiä, mikä selittyy sillä, että koko kyselyssä naisten osuus on selvästi miehiä suurempi. Molemmissa sukupuolissa mielipiteisiin kohdistuva syrjintä nousi selvästi esille, sitä oli koettu useimmiten. Miehet olivat kokeneet tasaisesti sukupuoleen, uskoon ja syntyperään kohdistuvaa syrjintää. Naisilla tilanne oli muuten sama, mutta syntyperän takia he kokevat hieman useammin syrjintää kuin miehet. Mielipiteiden jälkeen naiset olivat kokeneet jotain muuta kuin mainittuja syrjinnän muotoja toiseksi eniten. Miehillä toiseksi eniten syrjintä oli kohdistunut seksuaaliseen suuntautumiseen ja kolmanneksi eniten muuhun syrjintään. Vuosikursseja tarkasteltaessa näkyi, että vastaukset olivat jakautuneet melko tasaisesti, etenkin kun huomioi vastaajien määrät. Kaikkien vuosikurssien oppilaista suurin osa ei ollut kokenut syrjintää, mutta mielipiteet olivat eniten syrjintää aiheuttanut tekijä. Muut syrjintää aiheuttaneet vaihtoehdot olivat jakautuneet tasaisesti kaikkien vuosikurssien oppilaiden kesken.

Vaikka Järvenpään lukiossa ei suurimman osan oppilaiden mielestä juurikaan esiinny seksuaalista häirintää, kaikki häirinnän ilmenemiset pitäisi saada poistettua. Seksuaalisen häirinnän kokemukset kertovat haitallisen ilmiön olemassa olost. Sama pätee syrjintään, jota oli kokenut tutkimuksen perusteella useampi kuin seksuaalista häirintää.

Kehittämiskohteena voidaan pitää seksuaaliseen häirintään ja syrjintään puuttumista. Vastusten perusteella voidaan todeta, että vaikka kyseisiin kohtiin puututaan jo monen mielestä melko hyvin, koki merkittävä osa tilanteen myös melko huonoksi. Seksuaalisen häirinnän ja syrjinnän poistaminen oppilaitoksesta tulisi olla ensisijaisen tärkeää. Tämä voidaan nähdä tulevaisuudessa kehittämishaasteena. Vasta tämän jälkeen voidaan miettiä esimerkiksi sitä, kuinka saadaan oppimateriaalit rikkomaan sukupuolirooleja.

Tuloksia silmälläitäessä asiat näyttävät olevan pääosin melko hyvin. Tarkemmin katsottuna kuitenkin vain yhdessä kysymyksessä tilanne oli enemmistön mielestä erittäin hyvä. Sen sijaan monessa kysymyksessä melko huonosti-vaihtoehto nousee esille. Voimme siis todeta, että parantamisen varaa on niin opetuksessa, ohjauksessa, arvioinnissa kuin ilmapiirissäkin. Vanhoja asenteita rikkovaa ohjausta voisi kehittää, mutta ensisijaiset puuttumiskohteet ovat seksuaalinen häirintä, kiusaaminen ja syrjintä. Näitä epäkohtia voisi ottaa esille oppilaiden kanssa tasa-arvosuunnitelmaa laadittaessa.

Lähteet

Ahtela, K., Bruun, N., Koskinen, P., Nummijärvi, A. & Saloheimo, J. 2006. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Talentum Media Oy ja Gummerus Kirjapaino

Alho, L. 2007. Oppilaitosten toiminnallinen tasa-arvosuunnittelu, Tasa-arvoklinikka ja verkottuminen, Kiljava

Aro A., Immonen-Oikkonen P., Jääskeläinen L., Nylund P. & Pyhälähti S. 2008. Opas oppilaitoksen tasa-arvosuunnitelman laadintaan, Opetushallitus. Viitattu 20.11.2008. Saatavilla pdf-muodossa <URL:<http://www.oph.fi/julkaisut/2008/tasa-arvo-opas.pdf>>

Finlex-lainsäädäntö: Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609. Viitattu 24.3.2009. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa) <URL:<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>>

Finlex-lainsäädäntö: Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21. Viitattu 24.3.2009. Saatavilla www-muodossa <URL:<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>>

Hirsjärvi, S. Remes, P & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus

Järvenpään lukion kotisivut ulkopuolisille sekä opiskelupaikkaa havitteleville. Viitattu 3.12.2008. Saatavilla www-muodossa <URL:<http://jarvenpaanlukio.fi/index.php>>

Järvenpään lukion oppilaille suunnattua tietoa. Viitattu 3.12.2008. Saatavilla www-muodossa <URL:<http://www.peda.net/veraja/jarvenpaa/lukio>>

Järvenpään lukion vuosijulkaisu 2007–2008. Viitattu 3.12.2008 ja 4.12.2008. Saatavilla pdf-muodossa <URL:http://www.peda.net/img/portal/1303085/vuosijulkaisu_2008.pdf>

Lehto, A-M. & Sutela, H. 1999. Tasa-arvo työoloissa. Helsinki: Hakapaino Oy

Lohikoski P. 2007. Oppilaitosten tasa-arvosuunnittelu: Byrokratiaa vai toimiva työkalu? Näkökulmia koulujen ja oppilaitosten tasa-arvotyöhön, TKK

Lohikoski P., Putila P., Sassi E., Viitanmaa-Tervonen O. 2007. Tasa-arvoklinikka: Tasa-arvoa oppilaitoksiin. Viitattu 20.11.2008. Saatavilla pdf-muodossa <URL:http://www.tasa-arvoklinikka.fi/images/stories/pdf/Tasa-arvo-opas_netiversio.pdf>

Lohikoski P., Viitanmaa-Tervonen O., Putila P., Sassi E. 2006–2007. Tasa-arvoisesti työelämään - Näkökulmia oppilaitosten tasa-arvotyöhön ja - suunnitteluun. Tasa-arvoklinikka.

Söderling, I. 1979. Tasa-arvo koulutuksen yhteiskuntapoliittisena tavoitteena. Turun Yliopistollisen sosiaalipolitiikan laitoksen tutkielma.

Tasa-arvovaltuutetun vuosijulkaisu 2007. Viitattu 24.3.2009. Tasa-arvojulkaisuja, Yliopistopaino 2008. Saatavilla pdf-muodossa <URL:<http://www.tasa-arvo.fi/Resource.phx/tasa-arvo/julkaisut/julkaisut.htx.i901.pdf>>

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa - Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi

Ylen viittomakieliset uutiset 19.3.2009 kello 18.20. Saatavilla www-muodossa Yle Areenasta. <URL:<http://areena.yle.fi/toista?id=2007806>>

Kuviot

Kuvio: 1 Vuosikurssi (n=513)	37
Kuvio: 2 Oppilaiden ilmaisuvapaus oppitunneilla (n=513)	38
Kuvio: 3 Naisten ohjaus opiskelemaan matemaattisia aineita (n=506).....	39
Kuvio: 4 Opintosuoritusten tasavertainen arviointi (n=512)	41
Kuvio: 5 Opettajien tasavertainen kohtelu oppilaita kohtaan (n=513)	42
Kuvio: 6 Oppilaiden kokema seksuaalinen häirintä (n=512)	43
Kuvio: 7 Mahdolliseen häirintään puuttuminen (n=485).....	44
Kuvio: 8 Väittäjä: Kiusaamista esiintyy oppilaiden keskuudessa (n=514).....	45
Kuvio: 9 Oppilaiden kokema syrjintä (n=512)	46
Kuvio: 10 Mahdolliseen syrjintään puuttuminen (n=504)	47

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake	55
-----------------------------	----

Liite 1. Kyselylomake

Olemme Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijoita ja teemme opinnäytetyömme yhteistyössä Järvenpään lukion kanssa. Tutkimuksemme tavoitteena on saada selville, miten te olette kokeneet tasa-arvon (miesten ja naisten väliset suhteet, kohdellaan tasapuolisesti sukupuolesta riippumatta) ja yhdenvertaisuuden (ihmisiä ei aseteta eri asemaan sukupuolen, iän, kielen, syntyperän, uskonnon tai muiden henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella) toteutumisen lukiossanne. Kyselyyn vastaamisen avulla mielipiteenne ja ajatuksenne otetaan huomioon lukion tasa-arvosuunnitelmaa laadittaessa.

Käsitlemme täytetyt lomakkeet luottamuksellisesti niin, ettei henkilöllisyyttänne saada selville vastausten perusteella. Kyselylomakkeen vastauksia käytetään vain tämän tutkimuksen tekemiseen. Tutkimus valmistuu kevääseen 2009 mennessä.

Täytettyänne lomakkeen taittakaa se ja palauttakaa opettajalle, joka sulkee kaikki lomakkeet kirjekuoreen. Vastaamiseen menee aikaa noin 5-10 minuuttia.

Ystävällisin terveisin

Heidi Mäkinen ja Eeva-Reetta Seppänen

KYSELY

1 Sukupuoleni _____

2 Minkä vuoden opiskelija olet?

- ensimmäisen
 toisen
 kolmannen/neljännän
-

3 Kuinka hyvin oppilaita kohdellaan oppitunneilla samanarvoisesti sukupuolesta riippumatta?

- erittäin hyvin melko hyvin melko huonosti erittäin huonosti

4 Kuinka hyvin opettajat sallivat oppilaiden ilmaista mielipiteensä lukionne oppitunneilla?

- erittäin hyvin melko hyvin melko huonosti erittäin huonosti
-

5 Kuinka hyvin naisia ohjataan lukiossanne opiskelemaan matemaattisia aineita, kuten pitkää matematiikkaa, fysiikkaa, tietotekniikkaa?

erittäin hyvin melko hyvin melko huonosti erittäin huonosti

6 Kuinka hyvin miehiä ohjataan lukiossanne opiskelemaan taideaineita, äidinkieltä ja vieraita kieliä?

erittäin hyvin melko hyvin melko huonosti erittäin huonosti

7 Kuinka hyvin naisia ohjataan lukiossanne jatko-opiskelemaan aloille ja ammatteihin, jotka ovat perinteisen käsityksen mukaan mielletty miesvaltaisiksi (esim. tekniset alat ja - korkeakoulut, matemaattiset alat, rakennusala)?

erittäin hyvin melko hyvin melko huonosti erittäin huonosti

8 Kuinka hyvin miehiä ohjataan lukiossanne jatko-opiskelemaan aloille ja ammatteihin, jotka ovat perinteisen käsityksen mukaan mielletty naisvaltaisiksi (esim. sosiaali- ja terveysala, kauneudenhoito)?

erittäin hyvin melko hyvin melko huonosti erittäin huonosti

9 Kuinka hyvin naisten ja miesten samanarvoinen kohtelu toteutuu lukiossanne opintosuoritusten arvioinnissa?

erittäin hyvin melko hyvin melko huonosti erittäin huonosti

10 Kuinka hyvin oppilaitoksessanne käytetyt oppimateriaalit kannustavat rikkomaan miesten ja naisten sukupuolirooleja?

erittäin hyvin melko hyvin melko huonosti erittäin huonosti

11 Kuinka hyvin opettajat kohtelevat oppilaita samanarvoisesti lukiossanne oppituntien ulkopuolella?

erittäin hyvin melko hyvin melko huonosti erittäin huonosti

12 Kuinka hyvin oppilaat kohtelevat toisiaan samanarvoisesti lukiossanne oppituntien ulkopuolella?

erittäin hyvin melko hyvin melko huonosti erittäin huonosti

13 Oletko kokenut jotain alla olevista?

- häiritseviä seksuaalisuuteen kohdistuvia kommentteja muilta oppilailta
- häiritseviä seksuaalisuuteen kohdistuvia kommentteja opettajilta tai muulta henkilökunnalta
- epämiellyttävää fyysistä koskettelua oppilaidentalta
- epämiellyttävää fyysistä koskettelua opettajien tai muun henkilökunnan taholta
- seksuaalisuuteen liittyvää kirjoittelua tai viestejä
- muuta seksuaalista häirintää, mitä? _____
- en ole kokenut seksuaalista häirintää

14 Kuinka hyvin lukiossanne puututaan mahdolliseen häirintään?

- erittäin hyvin melko hyvin melko huonosti erittäin huonosti
-

15 Lukiossamme esiintyy kiusaamista oppilaiden keskuudessa.

- täysin samaa mieltä melko samaa mieltä melko eri mieltä täysin eri mieltä

16 Lukiossamme esiintyy kiusaamista henkilökunnan taholta.

- täysin samaa mieltä melko samaa mieltä melko eri mieltä täysin eri mieltä

17 Lukiossamme esiintyy syrjintää liittyen

- sukupuoleen
- syntyperään
- uskontoon
- mielipiteisiin
- seksuaaliseen suuntautumiseen
- muuhun, mihin? _____
- ei esiinny syrjintää

18 Lukiossamme puututaan mahdolliseen havaittuun syrjintään.

- täysin samaa mieltä melko samaa mieltä melko eri mieltä täysin eri mieltä

19 Koetko, että koulussanne annetaan tarpeeksi tietoa liittyen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen?

kyllä

en

Kiitos vastauksistasi!